

Algemene gegevens interview

Titel	Erfgoed van de Oorlog, Bystander Memories, interview met geïnterviewde RG-50.570.0017
Geïnterviewde	Adriana Gijzenij Epkel(AGE), 20 april 1928 [De geïnterviewde maakt op sommige momenten gedurende het interview een verwarde indruk] [The interviewee comes over as confused at several points in the interview]
Interviewer	Martijn van Haalen (IV) Interakt, Televisie en Multimedia.
Plaats	't Veld
Tijd	00:00:00 - 01:05:23 00:00:00 - 01:07:55.26
Trefwoorden	Zaandam, Amsterdam, centrum, Joodse Invalide, deportaties, arrestaties, ooggetuige, omstander, Februaristaking, Waterlooplein, Bruynzeel, Kattenburg, NSB, Jeugdstorm, Oude Schans, Rapenburg, Joodse zelfmoorden, Nieuwmarkt, Hollandse Schouwburg city centre, Joodse Invalide hospital, deportations, arrests, eyewitness, bystander, February Strike 1941, Jewish suicides
Samenvatting	<p>De geïnterviewde werd geboren in Zaandam op 20 april 1928. Ze groeide op in het centrum van Amsterdam. Binnen Amsterdam is ze heel vaak verhuisd. In het interview beschrijft ze zeer uiteenlopende gebeurtenissen die ze als kind waarnam of meemaakte. Ze vertelt onder ander over het wegvoeren van Joodse families, de ontruiming van de Joodse Invalide en de Februaristaking op het Waterlooplein. Tevens noemt ze een incident bij een banketbakkerij waarbij een Joodse vrouw het woord Auschwitz noemde. Ze vertelt verder over de ontsnapping van haar vader uit een kamp, over een Duitse soldaat die bij hun thuis kwam en over onderduikers. Ze beschrijft de oorlog veelal door de ogen van een kind.</p> <p>The interviewee was born in Zaandam on 20 April, 1928. She grew up in the city centre of Amsterdam. She moved within Amsterdam many times. In the interview she describes the very different events she saw as a child. Among other things, she talks about the deportation of Jewish families, the eviction and deportation of Jewish patients at the Joodse Invalide hospital, and about the February Strike on Waterlooplein. She also mentions an incident at a bakery where a Jewish woman mentioned the word Auschwitz. She talks about her father's escape from a camp, about a German prisoner who came to their home, and about people in hiding. She describes the war with the eyes of a child.</p>
Transcriptie gemaakt door	Vrije Universiteit, M.Vlasblom, C.Jelsma
Eigenaar van het bestand	Vrije Universiteit, United States Holocaust Memorial Museum.

Transcriptie

00:00:00

00:00:25

[image:01:00:16.05]

00:00:40

[image:01:00:30.15]

IV Kunt u mij ten beginne vertellen wanneer u bent geboren, hoe u heet, wanneer u bent geboren en waar?

AGE Ehm ik heet Adriana Katharina Epke, als meisje dus he. Euhm ik ben geboren in Zaandam. Op 20 april 1928.

IV Twintig april negentien achtentwintig.

AGE Dat was al een slecht teken volgens mij twintig april, maar goed terzijde.

IV We zullen het zien. U groeide op in de dertiger jaren zullen we maar zeggen.

AGE Ja

IV Woonde u al die tijd in Zaandam?

AGE Nee helemaal niet. Ik ben er eigenlijk per ongeluk geboren. Mijn moeder moest zwanger van mij, even naar een huisje verhuizen. Omdat ze iets van moeraskoorts had, en ze woonde op een schip, ze voeren tussen Amsterdam en Zaandam. Voor Bruynzeel.

IV Voor Bruynzeel, een grote houtfabriek.

AGE yes, en zodoende ben ik per ongeluk in Amsterdam geboren want eigenlijk vlak na de geboorte ben ik,.

IV per ongeluk in Zaandam ?

00:02:00

[image:01:01:48.03]

AGE Ja Zaandam geboren. En later zijn we gewoon weer teruggegaan naar Amsterdam, waar we hoorde natuurlijk. Mijn ouders hoorden daar.

IV Was het een groot gezin?

AGE Ja, heel groot. Euh 15 kinderen. Euh ik ben het tweede kind. Dus ik ben de oudste van 14 kinderen.

IV Was het een rijk gezin of

AGE Nee, ik denk dat ze altijd arm zijn geweest. Tis later wel beter geworden, maar vanaf het begin waren ze ja, arm. Klein schuitje daarmee werken, paar stoeltjes, tafeltje van de familie, zo zijn ze getrouwd en. En zo gingen ze kindertjes krijgen.

IV Woonde de familie ook het schip dan?

AGE Ja, ja.

IV Op het schip werd ook gewerkt.

AGE Ja

00:03:00

[image:01:02:45.01]

IV Wat was het voor n schip?

AGE Nou, dat was een scheepje waar hè, een beetje vracht in kon. En dan via het IJ gingen ze, via de verhalen van mijn moeder weet ik dat dan. En via het IJ gingen ze dan richting

Zaandam. En dan leverde ze iets af en dan namen ze iets mee, en ik denk dat ze pulp haalden. En dat ze andere dingen brachten. En dat was ook weer van mijn grootvaders kant, en die had riet en dergelijke. Dus vermoedelijk brachten ze riet en dergelijke voor boerderijen enzo naar Zaandam en dan namen ze pulp mee euh van de beroemde hout, wat ik net zeg.

IV Bruynzeel.

AGE Bruynzeel. En dat namen ze dan terug naar Amsterdam en dat werd daar gebruikt kennelijk. En mijn vader was eigenlijk gewoon, ondergeschoven in de huishouding van mijn grootvader. Mijn grootvader had vier meiden, en d'r kwam een soort te met pleegjongetje bij en dat werd mijn vader, want die zat achter een van die meiden aan natuurlijk.

00:04:06

[image:01:03:49.03]

AGE En zo begon het.

IV Was er wel voldoende ruimte voor al die kinderen aan boord?

AGE Nee, al die kindervijven (...?) gingen toen in een huis wonen. Die gingen gewoon in een huis wonen en mijn vader die ging in andere werk langzamer zeker. En toen, op Kattenburg woonden we toen.

IV Wat was dat voor een buurt?

AGE Nou eh (lachend), ik denk dat het een echte volksbuurt was. Ik kan me er niet zoveel van herinneren, ik ben toen anderhalf jaar geweest toen. Mijn grootouders woonden daar al. En dat is ook toch een grote gebeurtenis in mijn leven is, dat ik als kind van zeven maanden oud uit het raam gevallen ben.

00:05:00

[image:01:04:41.00]

IV Van hoe hoog?

AGE Van behoorlijk hoog, van boven zo'n ouderwetse winkel. Daar de eerste etage. En eh mijn moeder, haalde altijd, en zo komt dan direct het verband met Joodse mensen. Mijn moeder haalde altijd boodschappen op zondag. Dan ging ze naar de Joodse winkels. En mijn vader die ging altijd naar de Jodenhoek. En dan kwam die terug en dan was die wel eens een beetje rozig, zo gezegd dat ie, ging die Jodenhoek dat was heerlijk, dat was net een stukje Waterlooplein. En euh toen moest hij even op mij passen, en dat deed ie voor een geopend raam. En chanetje was zo bijdehand en die kroop eh over de vensterbank heen naar buiten, en viel met luier en al naar beneden. Ik vermoed, dat ik een maand of zeven was.

00:06:00

[image:01:05:37.20]

IV Hoe liep dat af?

AGE Aha, nou u ziet het? (lachend) U ziet wat er van me gekomen is. Euhm mijn moeder heeft geloof ik de hele dag lopen schreeuwen 'Mijn kind is uit het raam gevallen.' Mijn moeder was pas negentien jaar, boerenmeisje. En eh ik lag ondertussen, zonder enige kopzorgen of wat dan ook met een fles in de wieg. De burens hadden dat geregeld. Mijn vader was inmiddels wakker geworden. En ja, zo ging dat gewoon.

IV En bleef de familie op Kattenburg wonen?

AGE Nee. We zijn eigenlijk, ik kan me haast geen buurt voorstellen, waar de hele familie gewoond heeft. We verhuisden herhaaldelijk vroeger kreeg je mooie schone, en geschilderde en behangen huizen. En mijn moeder kon zo goed verhuizen,

00:07:01

[image:01:06:36.07]

AGE dus die ging, misschien met een jaar of anderhalf jaar, of een of twee kinderen verder. euh zocht ze gewoon weer een ander huis. En dan liep ze gewoon naar boven te kijken of ze lege ramen zag en dan zocht ze weer een ander huis. (Lachend) Eh ja ik moet er altijd om lachen als ik het vertel, want het klinkt zo gek. Maar wij hebben praktisch door heel Amsterdam gewoond.

IV Vader ging boodschappen doen, of wat drinken in de Jodenhoek..

AGE Ja die ging, die werkte gewoon heel erg hard. Die was sloper, grondwerker. En dan werd die zelfs een beetje eigen baas in toen, later een beetje aannemer. En euh wij deden alles, wij waren heel erg verbonden altijd al met Joden mensen. Ik weet eigenlijk niet beter.

00:08:00

[image:01:07:33.14]

AGE Ik weet gewoon helemaal niet beter. Wij waren er altijd mee verbonden, wij woonden altijd in buurten, waar we altijd met Jodenmensen omgingen. En ik vind het eigenlijk moeilijk om steeds Joden te zeggen, maar ja oké, daar gaat het dus wel over.

IV Ja, zo heten ze een beetje.

AGE Ja.

IV En eh op wat voor manier, ik bedoel had u daar contact mee?

AGE Ja, daar woonden we tussen. Wij woonden in de Jodenbuurten. Euh werden dan wel christenen genoemd. Maar daar hadden we niks mee, we waren onkerkelijk zeg maar. Alhoewel we enigszins het Katholicisme aanhingen, ha. Dat was eigenlijk meer, dat als ik dan ter communie ging, dan kreeg ik een broodje na afloop op school, en anders kreeg ik dat broodje niet en ik had vaak genoeg honger, want we hadden het heel erg arm.

00:09:00

[image:01:08:30.21]

AGE We hebben het heel erg arm gehad.

IV Zat u op een christelijke school, of op een?

AGE Net hoe het uit kwam, dus ik heb euh de moeilijkste jaren wel op de katholieke scholen gehad. En dat was het Kromboomsloot.

IV Midden in Amsterdam

AGE Ja, Kromboomsloot. Echt Koningsstraat, Keizerstraat, en dat was om ons heen ook altijd weer Jodenmensen. We woonden in de bloedstraat, we woonden in de Markerstraat op de Zeedijk. Noem maar op, het was altijd hetzelfde.

IV Hoe wist u dat die mensen Joods waren?

AGE Nou dat wilde ze wel weten. En bovendien hun uiterlijk, was anders dan ons uiterlijk. Zeker als je mijn soort neemt, dat hele, dat rozige en blanke en sproeten.

00:09:58

[image:01:09:26.10]

AGE En deze mensen en deze kinderen hadden meestal prachtige bossen haar, mooie krullen en zo donkere ogen, andere manier van leven en eten. Dus eh ja. ik wist dat wel.

IV En eh die samenleving, zal ik maar zeggen. Ging dat altijd zonder horten of stoten?

AGE Ja, ja we vonden het prettig om bij ze te wonen. Wij waren goede burens, goede vriendjes op school enzo, ja dat ging eigenlijk voelde je daar niets van. Het enige wat je zou kunnen voelen dat was, eh dat euhm in die tijd dat mijn vader nog echt een arbeider was en wij het armoedig hadden, eh dat we met Joodse mensen omgingen die middenstand waren. Maar dat kon je dan bij de zogenaamde christenen ook hebben.

00:11:02

[image:01:10:28.14]

- AGE Arbeider en middenstand het was wel een beetje scherp afgelijnd. Dat wel. Maar dan nog. Dan nog. Mijn moeder maakte wel schoon bij zo'n mevrouw die dan naast ons woonde. Nou dan kreeg ze lekker twee guldens ofzo voor. Het ging altijd goed. Altijd prima. De kinderen kwamen bij ons over de vloer en wij kwamen ook bij die mensen over de vloer.
- IV U bent nog gewoon, betrekkelijk klein kind als we zo eind dertiger jaren dingen gaan veranderen in Europa, in Duitsland is er dan wat veranderd. Kunt u zich herinneren als kind dan?
- AGE Ja
- IV Dat er iets veranderde? of
- AGE Ja. Euhm ik was best een kind dat scherp waarnam. En ook heel goed kon voelen,

00:12:01

[image:01:11:24.19]

- AGE Mensen spraken erover. Ik mocht niet luisteren, maar ik luisterde toch uiteraard. Maar ik nam het ook waar, ik voelde angsten. Euhm de Joodse mensen die daar al die tijd al woonden, spraken erover. Hitler was volgens mij in opkomst. He 33 of 34 daarom trend. Daar werd over gesproken, en ik weet me ter herinneren, dat er ook mensen vlakbij ons kwamen wonen. Maar ja toen was ik toch misschien al zeven of acht jaar. Die spraken erg Duits en dat vonden we als kinderen natuurlijk best grappig, en dat probeerden we na te doen.

00:13:01

[image:01:12:21.23]

- AGE Die waren al uitgeweken, vermoed ik dan nu.
- IV Dat waren ook Joden?
- AGE Hmm?
- IV Dat waren ook Joden?
- AGE Ja, ja dat waren Joodse mensen.
- IV Die kwamen daar te wonen.
- AGE Ja.
- IV Spraken Duits.
- AGE Ze spraken so weet je wel (met duits accent) ze probeerden Hollands te praten. Zo als cinec (...?) zoiets. (lachend) Oh sorry, ik vergeet even dat ik eh..
- IV Het is goed dat u zich vergeet. De dat ging dus, eigenlijk zonder euh horten en stoten die.
- AGE Eh Ja, er waren wel euh ik weet wel dat euh mensen waren die wel euh iets van hadden, ja wat moeten ze dan hier of dat soort uitdrukkingen heb ik ook wel gehoord maar toch er was geen echt.

00:14:04

[image:01:13:23.05]

- AGE Het was niet hatelijk, het was een beetje inschikken, eraan wennen. Maar ik kan er geen vijandigheid, heb ik niet waargenomen nee, ik kan me er niets van herinneren maar ik heb het ook. Maar ik weet eigenlijk ook wel zeker dat ik er niets van heb waargenomen. Anders had ik het geweten. Zij ze heel bescheiden.
- IV Dan euh valt Duitsland toch Nederland binnen.
- AGE Ja
- IV Mei 1940. Hoe oud bent u dan?
- AGE Twaalf.
- IV Kunt u zich daar iets van herinneren, van wat u zelf heeft gezien?

AGE Euhm ik kan me eigenlijk herinneren, alsof ik het gisteren heb meegemaakt.

00:15:00

[image:01:14:16.20]

AGE Ten eerste heb ik gezien. Dat er mannen waren, die gingen overal naar toe. Dat waren, die waren kennelijk al een leger ofzo aan het vormen. Mensen moesten komen, ik heb mannen zien lopen met van die rare hoge petten klep erop, euh ja met een ouderwetse naam hebben ze. Euh dat was in 1939 dus, die zag ik dan al lopen. En ik hoorde over mobilisatie, dat was voor het eerst dat ik dat hoorde. In euh, ik begreep wat er aan de hand was. Wij woonden in, ondertussen waren wij verhuisd, naar de Korte Keizersdwarsstraat. Ik denk dat we op nummer 4 woonde. En dat is een klein dwarsstraatje tussen Koning en of Keizer en Koningsstraat in Amsterdam richting Oude Schans.

00:16:04

[image:01:15:17.15]

AGE Daar waren we komen wonen. En de sirene ging volgens mij, of iets anders. Waren er toen sirenes? Nou in ieder geval er was iets waardoor we wisten dat er alarm was. We hoorden ook vliegtuigen, en mijn moeder maakte ons wakker en riep, kleeft je eigen aan het is oorlog en ze huilde heel hard. En oorlog, nou ja, mn hoofdzaak was dat ik dacht spannend. Ja toch? En en vliegtuigen, ja ja, En even erna weet ik zeker te weten dat er klappen waren en dat waren dus bommen. Denk ik. En toen moesten wij allemaal op de trap gaan zitten. En oh en mijn vader die was bij de bevolkingsdienst ofzo die deed een band om (Mevrouw wijst naar haar bovenarm)

00:17:05

[image:01:16:16.10]

AGE en die moest dan de straat op.

IV Wat moest die daar doen?

AGE Nou, helpen bij bevolking te helpen. Bevolkingsdienst heette het geloof ik. Nou ja in ieder geval hij ging de straat op om iedereen te beschermen, en mijn moeder zat met euh een groot aantal kinderen dan binnen. Dat was, dat is wat ik me herinner van het moment van het uitbreken van de oorlog.

IV Herinnert u zich verder iets van hoe de strijd verliep, althans hoe u dat zelf ervoer?

AGE Ik wilde graag naar buiten, ik weet ook dat er stukken ijzer naar beneden kwam. En dat verzamelde ik en dat waren granaatscherven. En toen liep ik,

00:18:02

[image:01:17:10.21]

AGE de straat op. Ik was gewoon mn huis toch uitgelopen, dat wilde ik. En ik liep de Koningsstraat in en toen kwamen er in de Koningsstraat kwamen allemaal hartstikke leuke jonge kerels aanlopen, 16, 17, 18 jaar oud misschien. Grijze kleding en van die korte laarzen, kwak kwak en daar stonden we gewoon met een stuk of tien kinderen, zo naar te kijken. Eh ja ja, het waren gewoon leuke jongens om te zien, leuke petjes op enzo. We zagen er gewoon niks mis aan. En eh ons werd verteld, dat dat de vijand is, maar ik begreep dat eigenlijk toch niet. Ik was een nogal naïef kind kennelijk. Maar eh ik begreep helemaal het woord vijand niet.

00:19:02

[image:01:18:09.01]

- AGE Ik begreep niet dat wij daar niet gewoon naar konden kijken zonder iets te voelen. Wij voelden alleen maar van goh kijk eens soldaten weetje wel van 'tjap tjap tjap tjap'
- IV Nog niet helder?
- AGE Ik zag dat niet nee, ik kon me ook geen vijandschap voorstellen. Mijn vijand was een akelige jongen, die daar vlakbij woonde en die ons altijd pestte ofzo he. Nou deze mensen zagen er heel gewoon uit, gewoon met net zulke gezichten als Hollanders en dus zo. Dat was mijn kennismaking?
- IV Duurde de strijd lang?
- AGE Nee, dat duurde maar een paar dagen. Volgens mij toch?
- IV Herinnert u zich iets van het eind van de strijd?
- AGE Jawel, dat werd ook weer aangekondigd. Hoelang heeft de oorlog geduurd, v vijf dagen? Ja,

00:20:00

[image:01:19:04.15]

- AGE 10 mei dat staat me nog in mn geheugen. 5 mei binnengevallen en 10 mei ja. Op dezelfde manier, maar opeens veranderde er wel heel veel om ons heen. Dat weet ik zeker. Opeens waren mannen die voor die tijd gewoon de vader van de kinderen was waar ik mee om ging, die hadden opeens rare kleding aan zwart of eh liepen met rare banden op en mochten we niet meer meer spelen van mijn ouders. En die kinderen hadden opeens lichtblauwe bloesjes met donkerblauwer rokje en die zongen strijdlieden, ik zat bij de kinderen op zolder je zat de strijdlieden te zingen, ik weet ook niet hoe dat ging maar dat bleken dus NSB'ers te zijn. En die andere die zwarte kleding die waren echt gevaarlijk, die NSB'ers waren gewoon van een partij.

00:21:06

[image:01:20:07.15]

- AGE Nationaal Socialistische partij. Ja? Maar dr waren ook mannen die gingen voor NSKK of NSB'ers waren nee? Nou kijk nu raak ik toch even in de war. Nee, maar die waren gevaarlijk, die waren gevaarlijker.
- IV Dus kinderen waar u, lang mee gespeeld had in de jaren daarvoor, hadden in een keer een ander pakje aan daar waren we gebleven.
- AGE Ja
- IV En de vaders hadden ook een ander pakje aan.
- AGE Ja, en toen werd ons natuurlijk meteen, mijn vader die was behoorlijk anti-Duits.

00:22:02

[image:01:21:02.05]

- AGE En je speelt niet meer met ze. En dat vond ik behoorlijk droevig. Maar toch geloof ik dat je als kind wel iets voelt, iets moet waarnemen, en ik ben altijd al een scherpe waarnemer geweest. Zoals een dier waarneemt. Dus ik voelde wel, dat er iets niet goed was. En dat het gevaarlijk was, om te praten. Ik sprak niet meer zo onbevangen, dat had ik al gauw in de gaten want ja, bij mijn ouders werd ook van alles gepraat. Kwamen ook mannen bij elkaar.
- IV Wat voor mannen?
- AGE Nou die praatte met elkaar over wat ze misschien konden doen, misschien een aanzet tot verzet ofzo.

00:23:02

[image:01:21:59.02]

- AGE Maar dat weet ik niet met zekerheid.

IV Waren het mannen die u kende?

AGE Ja tuurlijk, die je gewoon ome zus of zo noemde, waar mijn vader misschien mee werkte of wij waren inmiddels verhuisd van nummer vier naar nummer elf. En het frappante hierin is dat op nummer vier, kwamen mensen, zoiets met de naam als Wiebenga of Helinga zo'n naam kwamen daar wonen. En die mensen bleken toen achteraf toen NSB'ers te zijn. In ons ex huis kwamen mensen te wonen en wij van nummer elf gingen daar naar nummer vier omdat we daar gewoond hadden. En dat bleken dus, die meisjes ging ik ook mee naar school en dat bleken dan dus terslotte NSB'ers te zijn en in dat andere zijstraatje ook.

00:24:02

[image:01:22:56.13]

AGE Daar zat ook een NSB'ers en dat was ja die was dan fout. Of nat zoals dat genoemd werd.

IV Speelde u ook werkelijk niet meer met die kinderen of dacht u ach,

AGE Jawel, natuurlijk. Ik was, ten eerste begreep ik er totaal niks van. Ten tweede was, heel beperkt we leefden en woonden in dat kleine straatje van van een klein aantal huizen. Ik wist niet hoe ik verder zou moeten. Dus wij ontmoette elkaar en ging ik met die meisjes naar boven toe, in ons vorige huis dan nummer vier, en dan gingen we daar op de zolder spelen. En toen hadden die kinderen opeens andere kleding aan. Ja, Hitlerjeugd of, Mussertjeugd dat weet ik niet meer.

00:24:58

[image:01:23:50.11]

AGE Die zongen dan ook Dietse liederen dat kan ik me allemaal wel goed herinneren. Ik heb zelfs nog wel eens gehad dat ik dat opeens hoorde. Dietse dit of dat, stonden die kinderen ook helemaal ja. Die wisten er meer van dan ik in ieder geval, dat is zeker. En ik ging toen ook toch wel wat terugdeinzen, op welke manier dat dan ook gebeurde, dat weet ik niet meer. Ik denk dat ik die vader ook helemaal niet aardig vond. Die liep ook opeens met van die zwarte laarzen. Het was een beetje, het werd moeizaam dus ik kwam daar niet meer. Ik heb later een van die meisjes ooit gezien, vlakbij na de bevrijding op de Zeedijk en die was radeloos, iedereen was schijnbaar gevlucht. Zij was radeloos, zij liep daar op de Zeedijk en ze wist niet wat te doen. Dat was na de bevrijding. Een van die meisjes, ja de oudste.

00:26:00

[image:01:24:49.20]

AGE Voor de rest weet ik echt niet waar ze gebleven zijn.

IV Had u in de buurt, in die eerste oorlogsmaanden, weken, ook Joodse vriendjes en vriendinnetjes?

AGE Niet zoveel, een beetje op school. In die arme wijken, zat haast niets van Joods. Behalve er was een echte, echte voddendoer (...?) met een hele grote loods ik weet dat dat een Joodse man was. En ergens was er ook nog iemand aan de andere kant van de Koningsstraat die reed met een grote kar, met paard en wagen dus. en als je verder de Koningsstraat in ging richting Nieuwmarkt, had je daar een slager enzo Karhof dat waren Joodse mensen. En er was een bontwerker,

00:27:01

[image:01:25:49.28]

AGE ah in de Koningsstraat en zijn zoon was een beetje verliefd op mij. Ik was twaalf en hij was veertien geloof ik of vijftien, en zijn vader was bontwerker. Maar die heette Petten,

- dus ik weet niet zeker, ik denk dat ze niet Joods waren maar ze leken er wel op. Laat ik het zo zeggen, maar ze heten Petten.
- IV Ze leken erop.
- AGE Ja ze leken erop omdat euhm bij Joodse mensen kwam je vaak bontwerkers tegen, en hij woonde in de betere straat zeg maar. Ze hadden het ook veel beter, zodoende had ik het ook goed want ik kreeg van die jongen dan altijd lekker, ze verkopen het nog (lachend) stophoest, een rolletje stophoest kreeg ik dan van hem. Dat kon ik natuurlijk dan zelf nooit kopen.
- IV Had u, laat ik het zo zeggen. Had u moeder terecht gehuild bij het uitbreken van oorlog, of viel het allemaal mee?

00:28:01

[image:01:26:46.18]

- AGE Nou mijn moeder huilde echt heel hard omdat ze waarschijnlijk heel bang was met zo'n groot aantal kinderen, hoe ze dat zou moeten beschermen. Iedereen was heel erg verdrietig dat weet ik wel, we kwamen later op straat en dan stonden alle buurvrouwen en buurmannen enzo stonden te praten en te huilen, ja. Ja ik denk dat ze allemaal heel erg verdrietig waren. En ik herinner me ook een meisje, dat ook waarschijnlijk Joods was en die hadden een garage en die heette Plas van hun achternaam. Ik kan alleen herinneren dat ik denk dat dat meisje Joods was omdat ze zo'n schitterend haar had. Dat was natuurlijk altijd wel een kenmerk. Prachtige dikke haren en dan ook vaak nog met mooie krullen en ik had van die, net als ik nu nog heb, van die witte piekjes, dus nouja.

00:29:04

[image:01:27:47.02]

- AGE Euhm en ze heette Lenie, of Lena. Ja.
- IV Plas
- AGE Ja
- IV Wat veranderde er nog meer in die eerste maanden, of die eerste oorlogsdagen? Of weinig?
- AGE Ik denk dat er voor de kinderen weinig veranderde, er was wel veel geroezemoes en gedoe om ons heen, maar een kind is natuurlijk heel egoïstisch en tracht toch nog iets van het leven te maken. Bovendien ik had al heel weinig tijd want ik moest altijd helpen in huishouding. Dus de weinige tijd die ik had was rats de straat op en dan met mn ene rolschaats een beetje uitsloven, een beetje in dat straatje heen en weer rijden. En ja wat ik spannend vond dat was euhm

00:30:00

[image:01:28:41.02]

- AGE het kijken. Ja ik ben eigenlijk altijd een beetje een waarnemer geweest, kijken. Ik kon op een hoek van een straat gaan kijken of stond op een brug gewoon maar te kijken. En dus ik maakte wel de spanning mee, ik zag mensen schichtig worden ofzo. Alhoewel ik toen nog niet dat woord erbij had, die woorden heb ik er later pas bijgehaald.
- IV En wat nam u later waar?
- AGE Dat mensen voorzichtiger waren, of dat ik sommige mensen helemaal niet meer zag. Maar dat bracht ik niet in verband daarmee. Dat bracht ik er niet meer in verband. Wist ik veel. Wij verhuisde ook zo vaak, dus eh.
- IV Veranderde iets voor de Joodse gezinnen om u heen?
- AGE Alles, ik denk alles. Ik kom al gauw,

00:31:02

[image:01:29:40.09]

AGE Ik denk dat ik het zeker weet dat ik in '41 de eerste arrestaties al zie. Omdat ik ook altijd al een beetje ja eenzaam scharrelde en rondkeek. En dat zien ik ook gewoon nog als een beeld voor ogen.

IV Beschrijft u het eens?

AGE Euhm uit de Kortekeizerdwardsstraat komend, Koningsstraat inlopend, en dr was een hele mooie brug. En volgens mij was daar de Oude Schans dan. En dan over die brug waren huizen, en ik denk dat het '41 was, ik weet het eigenlijk wel zeker. Omdat we zo vaak verhuisde. Dus wist ik eigenlijk altijd het jaar. En daar zag ik dan voor het eerst euh Duitsers met een geweercolf zo slaan op een deuren.

00:32:05

[image:01:30:40.14]

AGE En daar zag ik mensen uitgetrokken worden, vrouwen, mannen werden uit twee of drie deuren naast elkaar werden ze eruit getrokken. En die gingen in een grote grijze wagen. Die wagens heb ik later natuurlijk heel veel gezien, dat waren overvalwagens. Zo werd het dan genoemd. Dat is de eerste confrontatie.

IV Hoe weet u dat het Duitsers waren?

AGE Nou dat kon je aan hun geschreeuw wel horen. 'Judenraus', dat soort woorden riepen ze dan, ja.

IV Nog meer geluid? dat u zich herinnerd?

AGE Huilen. Ik was ondertussen doorgelopen, maar ging niet over de brug heen. Want dan voel je toch best wel van, he daar kan ik beter niet naar toegaan dus. Ik hoorde huilen, en ik hoorde die klappen hoorde ik.

00:33:02

[image:01:31:35.03]

AGE Vroeger was natuurlijk he, er nauwelijks of geen verkeer dus je kon alles heel goed horen. Zeker over het water heen. En ik denk dat dat ook in het voorjaar moet geweest zijn. Misschien mei, juni denk ik. Ik denk dat het een jaar later was. Plus minus een jaar en dan later gaan we, wij gaan altijd over die brug dan een stukje rechtsaf dan rechtdoor en dan rechtsaf, en ik meen dat het daar Rapenburg heette, dat staat zo gegrift. En daar was een heel groot, euhm ja, een waspand, de moeders gingen met balenwasgoed, daar naar toe en dat kon je dan wassen en drogen enzo en daar was tevens een badhuis aan verbonden.

00:34:06

[image:01:32:36.16]

AGE En daar op Rapenburg, daar had je dan weer veel Jodenmensen. En winkeltjes enzo. En het lekkere daarvan was als wij dan met moeder daar naar togingen, dat eh we dan heerlijk Gallisch (...?) moest ik dan halen die broden, die gevlochten broden weet je wat ik bedoel? En eh volgens mij heette het meikaas, en dat aten we daar dan. En dan deed moeder dan ook ons kleren wassen en dan gingen we in het bad enzo, nou hop. Dus dat maakte ik dan mee. En daar maakte ik ook al mee, dat daar vrouwen met elkaar stonden te praten. Er waren grote bakken naast elkaar en daar stonden de vrouwen zo bonte goed te wassen. Euhm dat er wel eens gehuild werd of dat ik wel eens weggestuurd werd, of toen was wel het verdriet al voelbaar.

00:34:59

[image:00:34:59.22]

IV U zegt ze huilden?

AGE Ja, als die vrouwen met elkaar stonden te praten, begonnen ze te huilen soms. Die hadden dan berichten of zoiets, en op het moment dat het over berichten ging dan moest ik altijd weg, mocht ik niet met mijn grote oortjes, kleine kindjes ofzo grote oortjes weet je wel. Mocht ik niet meeluisteren. Maar ik weet wel, dan haalden ze soms wel eens iets uit een zak, een brief misschien en daar zaten die vrouwen te praten.

IV Een brief?

AGE Ja misschien hadden ze brieven uit Duitsland gekregen of weet ik veel. Boodschappen gekregen van euh slachtoffers in Duitsland al familie of zoiets. Want voor de oorlog waren er natuurlijk al Joodse mensen die misschien niet op de vlucht waren voor Hitler, maar misschien toch al euh in Nederland waren want ze zijn toch al heel lang in Nederland?

00:36:02

[image:01:34:28.10]

AGE Als je bijvoorbeeld de diamantenindustrie en alles neemt. Dat waren dus niet allemaal verdreven Joden, die wij mee hebben gemaakt. Die woonden er al weet ik niet hoelang. Het Waterlooplein, de Jodebreestraat, maar (...) toch?

IV Die keer dat u de mannen, de Duitsers met geweerkolven op die deur zag slaan.

AGE Ja

IV Hoeveel mensen kwamen daar naar buiten?

AGE (...) Drie vrouwen. Een paar kinderen, kinderen. Twee mannen. En mijn hoofd zegt dat acht stuks, dus dat zal, waarvan ik zeker weet dat het drie vrouwen waren. Een hoofddoekje om enzo, drie vrouwen kwamen zeker naar buiten, twee mannen kwamen er zeker naar buiten. En ik meen dat er ook nog drie kindertjes bijwaren.

00:37:05

[image:01:35:28.10]

AGE Denk dat het zo ongeveer, in mijn hoofd zeg ik ongeveer acht mensen. Acht personen.

IV Was u de enige die het zag of stonden er meer mensen?

AGE Ik stond, ik stond alleen te kijken en ik weet niet of meer mensen hebben gekeken, dat weet ik niet echt. Ik zou het niet weten. Mensen waren als mensen angstiger, dan als kinderen. Mensen wenden zich ook af of mannen hielden zich vooral ook schuil dat kon toen nog.

IV Duurde het lang?

AGE Nee, het was gauw afgelopen.

IV Hadden de mensen iets bij zich?

AGE Ja, maar erg weinig. Misschien zo'n, ik zoek eigenlijk iets maar dat is er hier niet, zo'n zwerversbultje, misschien ofzo, zo bij elkaar geknoopt, zo het beeld is ook dat alle mensen een beetje gebukt liepen.

00:37:59

[image:01:36:20.18]

AGE Dat heb ik altijd als beeld in mijn hoofd, dat ze gebukt liepen gewoon. Zo verslagen, als het waren. Ja kinderen ook.

IV En de Duitsers?

AGE Tja die vonden dat wel, ik denk dat ze nauwelijks beseften wat ze deden. Het waren jonge mensen, jonge mensen hadden van die kepies op dat waren gewone soldaten. Ze hadden ook geen tierelantijnen of of of niks. Ze zagen er heel pleen (...) uit. Ik ik weet niet, ze stonden er gewoon flink te zijn, stoer.

IV Wat voor kleur uniformen?

AGE Grijs.

IV Grijs?

AGE Ja.

IV De mensen waar gingen die naar toe, die gingen heen?

AGE In een blauwe auto.

00:39:01

[image:01:37:19.21]

AGE Ja ik weet niet, ik verwonderde me erover geloof ik dat het niet zo, dat het zo hoog was. Maar volgens mij was er wel een treeplank, er was een treeplank dat was een wat lange auto. En ik denk dat er aan de zijkant tentzeil was, een soort van canvas. Ook in een blauwe kleur. Vage blauwe kleur, net of het grijs was, maar toen blauw geworden was. Dus niet echt blauw.

IV Euhm.

AGE Oh het is ook een beetje een raar model, ik geloof aan de voorkant twee, twee wielen, en dan nog eens twee wielen en nog eens twee wielen, dus die vierwielen zaten een beetje dicht bij elkaar. Maar ja, dat kan natuurlijk toch. Maar zo zien ik het. En net als of het een truck was, die los was van de cabine, zo. (Mevr maakt handgebaar.)

00:40:01

[image:01:38:17.08]

IV Die mensen stapten in?

AGE Ja, ja die werden een beetje zo opgeduwd. Ook. En toen was het afgelopen. De kerels sprongen erin en 'klak' weg. Misschien duurde het maar vijf minuten.

IV Verdwenen er mensen die u kende, uit de buurt?

AGE Op dat moment nog niet. Op dat moment nog niet. Ik kende toen nog niet echt veel mensen. Alles, alles was ook zo wiebelig, er was nergens geen houvast meer. De school werd eigenaardig.

IV Hoe bedoelt u?

AGE Nou er waren kinderen weg, euh het was bovendien een katholiek school dus daar werden alleen maar hele arme Joodse kinderen getolereerd. Joodse kinderen gingen misschien ook wel naar andere scholen. Of meer naar een openbare school.

00:41:01

[image:01:39:14.20]

AGE Want dat heb ik meegemaakt op de Kloveniersburgwal daar zaten meer Joodse kinderen.

IV Dat was later?

AGE Dat moet in dezelfde tijd geweest zijn, vermoedelijk. Nee dat ik jonger was, was jonger. Ja. was ik acht of negen ofzo toen woonden we in de Bloedstraat. Volgens mijn numero achttien, daar woonden we boven een loods. Het is nu een groot transport bedrijf geworden. En die hielden paarden in een steegje van de Bloedstraat, dat naar de Monnikenstraat liep. En ik weet niet of dat nou Maas is geworden ofzo, maar het is een groot transportbedrijf geworden. Daar woonden wij boven, en toen ging ik naar de Kloveniersburgwal op school. En daar waren Joodse mensen, wij werden op dat moment omgeven door Italianen en Chinezen volgens mij, en negers?

00:42:07

[image:01:40:18.16]

IV Negers?

AGE Ja

IV Waar kwamen die op eens vandaan?

AGE Ah die waren daar. Die waren er misschien al wel langer dan ik. Negers zijn er altijd in Amsterdam geweest. En waar ik woonde, ja dat was zo onder die markt en daar had je de Catanclub (...?), een zeer bekende club. Was voor negers en dan had je helemaal voorop de Zeedijk, had je een prachtige grote dancing en dat was ook met negers. En negers bleven wel eens achter in Amsterdam, omdat ze bijvoorbeeld met schepen binnenkwamen en dan gingen ze naar de rosse buurt, zogezegd. Waar wij ook nooit iets van merkten. Als kind konden we daar gewoon spelen en doen, er was niks aan de hand op de Zeedijk. En eh..

00:43:00

[image:01:41:09.16]

AGE De Chinezen hadden kleine winkeltjes, zo klein sigarettenwinkeltje en en zo klein snuisterijenwinkeltje. Kon je ook 1 sigaret, voor 1 cent kopen. Dat deden we dus dan, dan als je je eigen ziek wou roken. Dus, dat moet geweest zijn in de tijd, dat ik elf was.

IV Wat zag u op die school waar veel Joodse kinderen waren?

AGE Ik denk dat d'r toen al, enige zijn weggetrokken. En die kwamen uit de betere buurt, ik kwam er wel eens op bezoek zelfs. Want ik hielp de ene meisje met eh huiswerk, die kon slecht rekenen. En die woonde onder die bogen, in die straat achter de Dam, de Raadhuisstraat.

00:44:01

[image:01:42:08.06]

AGE Allemaal van die mooie bogen. En ze hadden ook zo'n mooie naam, marjolee, zo'n soort naam.

IV En die woonde

AGE En die woonde in de Raadhuisstraat, achter de Dam. Die zaten daar op school, een paar kinderen. En die waren wel plotseling weg, maar ja ik ging ook weer naar een andere klas. Dus als kind registreer je het wel, maar ik kende de betekenis daar niet van. Ik weet ook niet of er wat met ze is gebeurd. Dat weet ik gewoon helemaal niet. IV Zag u verder ooit iets van mensen die werden weggehaald? Zelf?

AGE Ja, later wel. Later wel, heel heel erg zelfs.

IV Wat zag u?

AGE Nou echt eh, echt die abfahrt he. Ik woonde toen, Nieuwe Achtergracht.

00:45:00

[image:01:43:04.10]

AGE Ik woonde, wij ons gezin. Mijn vader was ondertussen aannemer geworden. Maarja in de oorlog, wilde die niet voor de Duitsers werken. Hij heeft ook later in het kamp gezeten. (Mevrouw hoest) En ik woonde recht tegenover, ik denk ook dat dat het dieptepunt is wat ik heb meegemaakt. Recht tegenover de Joodse invalide, is je dat bekend? Ja? Eeh. Daar zat ik echt tussen de Joden in. Dat was gewoon niet anders. Dat was allemaal Joden. Wij waren daar echt enkelingen. Ja, daar werd ook wel eens om gelachen en gegrinnikt en gedaan. En eh ja en de Weesperstraat was natuurlijk, de straat waar allemaal Joodse winkels waren.

00:46:06

[image:01:44:07.23]

IV Wat, wat was er met de Joodse invalide?

AGE De Joodse invalide daar, nou zoals het zegt, zo was het. Daar zaten dus Joodse invaliden, werden daar verpleegd.

IV Wat zag u daar?

- AGE Euhm ten eerste pleegden sommige mensen zelfmoord. Sprongen uit het raam. Aah ten tweede.
- IV Wanneer sprongen die uit het raam?
- AGE 's nachts.
- IV Zag u dat?
- AGE Als het donker was. Nee, ik zag het niet, maar we hoorden het. Je hoorde het gillen en dan hoorde je later dat er mensen kwamen en dan. Wij woonden dus zo dichtbij, dus als we een keertje het raam opendeden konden wij over die gracht heen kijken. Het was..
- IV Welke nummer woonde u?
- AGE Ahm negenenveertig vermoedelijk.

00:47:00

[image:01:44:59.15]

- AGE En op zevenenveertig hadden we nog een souterrain, een kelder daar had mijn vader van alles in. Het was een souterrain, het was geen echte kelder. En wij woonden in, op negenenveertig en dat was een heel mooi huis, een soort van Herenhuis. Met een souterrain, en bel-etage en nog meer, nee niet meer. Daar waren woningen boven. En links en rechts, en de hele daar die kant op en die kant op, de hele Weesperstraat was praktisch allemaal Jodenmensen.
- IV Kunt u zich herinneren, wat u daar hoorde en zag?
- AGE Ja, heel.
- IV Was het overdag of 's nachts?
- AGE Alle twee.
- IV Waar begon het?
- AGE Het begon, dat sommige mensen min of meer vrijwillig als je dat zo kan noemen.

00:48:01

[image:01:45:58.01]

- AGE Die pakte hun spullen in en euh gingen denk ik naar de Joodse Raad of naar de Joodse Schouwburg. En maakte zich dus echt gereed, voor het feit dat ze opgehaald zouden worden. En dat ze voorlopig dan naar een werkkamp gingen, en dat geloofden ze. En ze dorsten zich niet te verzetten, of ze werden zo gedwongen dat ze zich niet verzette. Dus die gingen min of meer vrijwillig, maar toch ook niet natuurlijk.
- IV Zag u ze lopen?
- AGE Ja, ik heb ze weg zien lopen. Kennissen, m'n kennissen die gingen gewoon. Die gingen, gewoon.
- IV Herinnert u dat er gesproken werd met die mensen, uzelf of
- AGE Ik zelf niet, en wij moesten ons ook afzijdig houden. Wij mochten ook eh, de Duitsers lieten ons dat we niet mochten kijken.

00:49:02

[image:01:46:57.05]

(geluid van telefoon, op de achtergrond)

- AGE En niet naar buiten komen en dat soort dingen. Je telefoon gaat af zeker? (...)
- IV U was in het huis vlakbij de Joodse Invalide en u zag en hoorde daar dingen, kunt u zich dat nog herinneren?
- AGE Ja, ik zal altijd dat er mensen in en uitgingen, ik zag dat er mensen in rolstoelen naar buiten kwamen, euhm er kwamen bezoekers. Uit een en ander begreep ik dat er verpleegsters waren, dat daar invalide mensen behandeld werden. En vandaar de naam Joodse invalide. Ze had er eigenlijk een N achter moeten staan, nou oke. 's nachts

hoorden we wel eens gillen. Toen zaten we natuurlijk al, diep in de ellende, dus zonder voedsel en dat soort dingen.

00:50:02

[image:01:47:54.07]

AGE En ik meen dat mijn vader inmiddels, ja mijn vader was ondertussen opgepikt, die zat in kamp Amersfoort. Eh dan, ja dat wist je dan de volgende morgen pas. Je hoorde dan gillen en je hoorde ellende en dan hoorde je mensen, ging ik heel voorzichtig gluren door het gordijn want je moest ook verduistert werken natuurlijk. En dan zag je dat daar mensen, met licht schenen en dat ze daar dingen opraapten, of bij elkaar veegden of. En dan afvoeren, dat waren mensen. Dat hoorden we dan later, mensen die uit het raam sprongen. Die zich bedreigt voelde want het was inmiddels, negentien (...) drie en vier en veertig, tussen drieën-vierenveertig.

00:51:01

[image:01:48:51.05]

IV Hoe wist u dat er mensen daar uit het raam waren gesprongen?

AGE Nah, dat hoorde je dan van de mensen die het konden weten. Die dan weer de volgende dag buiten liepen en boodschappen deden. Zo kwam je dat te weten.

IV Die hadden het daarover.

AGE Ja, dat waren soms verpleegsters en dat hoeft dan ook weer geen Joodse mensen te zijn. Het waren ook gewoon zogenaamd, dat ze dan noemde christenen, dus niet Joden zegmaar.

IV Hoe verging het de Joodse invaliden verder in de oorlog?

AGE Nou, dat was ook een verschrikking. Dat is echt iets dat staat gebrand in mijn ziel. Ook daar kwam dus kennelijk het bevel, dat ze eruit moesten. Dus er kwamen Hollanders, waarschijnlijk in dienst van de Duitsers.

00:52:03

[image:01:49:50.05]

AGE Euhm mannen met hoeden op kan ik me nog herinneren. Ik stond natuurlijk weer te kijken. En die gingen daar naar binnen en opeens, zagen we rolstoel, brancards met mensen en die kwamen naar buiten en die gingen in ziekenwagens.

IV Was het overdag of 's avonds?

AGE Overdag. Het was gewoon volop licht, vier uur ofzo. Of ik denk dat, het begon zo een uur of twaalf en het duurde tot zeker vier uur. En toen waren al die patiënten, die waren dus daar weggehaald en toen kwamen daar allemaal meisjes wonen die in verwachtingen waren van Duitsers.

IV Hoe zag het eruit die ontruiming, kunt u dat nog beschrijven?

AGE Ja ik zien het zo voor me ogen nog gebeuren

IV Beschrijft u eens.

00:53:00

[image:01:50:45.14]

AGE Gewoon mensen die uit hun openstaande deuren rolstoel naar buiten, of in een stoel geduwd werden. Of op een brancard liggend.

IV En dan?

AGE En dan gingen ze gewoon in een ziekenauto.

IV In een ziekenauto?

AGE Ja, ambulancewagens. Die hadden ze kennelijk nog. Alhoewel ik ook gezien heb, mensen strompel, strompel in een gewone auto gingen. Maar kennelijk was het nog niet, de grootste vijandschap. Kennelijk was hier nog een tamelijke knappe regeling voor getroffen dat die mensen door hun eigen mensen, weggehaald of weggebracht konden worden. Waar ze naar toe zijn gegaan weet ik niet, ik stond in de portiek.

IV U stond in de portiek?

AGE Ja ik woonde in een huis met zo'n hele hoge portiek.

IV Hoever stond u ervandaan?

AGE Eh ja

00:54:00

[image:00:54:00.03]

AGE Hoever is een gracht breed? drie meter? een grachtrand met bomen, vier meter. Een straatweg. Zeven meter. Pakweg tussen, waarschijnlijk zeven en tien meter.

IV Was er veel publiek?

AGE Nee. Niet.

IV Wie stonden er wel bij?

AGE Dat zou ik niet weten. Iedereen hield zich schuil want alles om ons heen was, Jodenmensen en ze waren allemaal bang natuurlijk. Ze waren allemaal erg bang. Of ze zaten al verscholen. Of ze waren al ondergedoken of. Ik heb geen mensen op straat zien staan. Wel daar bij de Joodse invalide zelf, maar dat waren mensen die er mee bezig waren. Die dat ten uitvoer brachten. Daar stonden misschien wel twintig mensen.

IV En alle mensen met die bedden, verdwenen die gelijk in auto's was het heel snel of.

00:55:01

[image:01:52:41.07]

AGE Nee, nee ze stonden ook een beetje eerst, hop hop hop d'r eruit en daar stonden ze, en toen kwam het vervoer opgang, en ik weet natuurlijk ook niet precies of ik het begin en het eind heb gezien want er kon al wat weg zijn. Want het was een groot gebouw.

IV Hoeveel mensen ging het om denkt u?

AGE Tjongejonge.

IV Of is het niet.

AGE Stel dat je nou, in vergelijking neemt met wat je nu een verzorgingshuis heb. Met met van die kleine kamertjes, voor zover ik weet waren er aan de kant van de Nieuwe achtergracht talloze ramen zo, tien of twaalf ramen, het liep helemaal door zo richting de GGD. En dan was het vele verdiepingen hoog. Het frappante hiervan weer, dat mijn vader. Die er dan nu tegenover woonde, vroeger heel trots was geweest omdat die van de Joodse invalide,

00:56:01

[image:01:53:39.08]

AGE een deel moest wegslopen, of grond-deren of wat dan ook. En toen hebben ze mooier opgetrokken dan dat het voorheen was. Met mooie ramen en dergelijke, dan heb je weer zo'n vreemd iets. Dat je later er tegenover komt te wonen, wat die destijds dan gedeeltelijk gesloopt was omdat het mooi opgetrokken moest worden. En dan later zie je dan die uitvaart.

IV Euhm zag u verder nog ontruimingen in de buurt?

AGE Ja, maar dan gaan ik inderdaad naar de van de hak op de tak, want het gebeurde eigenlijk herhaaldelijk.

IV Doet u maar eerst de hak en dan de tak.

AGE Hahaha (lachend) Nou om te beginnen de Joodse Invalide werd toen bevolkt met meisjes die van Duitsers in verwachting waren. Dus je kreeg een totaal ander beeld, en ook daar speelde zich weer drama's af,

00:57:05

[image:01:54:40.21]

AGE van meisjes die eruit wilde en die ook uit het raam sprongen. Dat is minstens, binnen een jaar wel bijvoorbeeld wel drie keer gebeurd. En eh verder ontruiming. Tjongejonge. Ik was eerder al betrokken, bij het slagveld op het Waterlooplein, bij de grote razzia, ik meen dat dat in '42 was. Daar zat ik midden tussen in. Dat ehm, daar waren zuurinleggerijen en dergelijke en daar kwamen de Duitsers, kwamen de mensen weghalen en Nederlanders en dan had je Jonas Daniel Meijerplein, daar zaten Hollandse politieagenten en maar die gingen in dienst van daarvan,

00:58:00

[image:01:55:33.12]

AGE en dus er was veel beroering was daar eigenlijk al aan het begin van de Weesperstraat enzo.

IV Eerst even, wat was het eerst van die twee?

AGE Nou het eerste was dus dat ik gezien heb, ik zat in dat stakings achtig, stakers, al die stakers dokwerkers meen ik zijn toen allemaal naar het Waterlooplein gegaan. Daar werden Joden weggehaald.

IV In welk jaar was dat?

AGE Ik denk, tweeënveertig. Het kan drieënveertig zijn, in die periode moet het zitten.

IV Staking.

AGE Ja, Februaristaking. De 25ste, mijn vaders verjaardag.

IV En de mijne

AGE Is het waar? Visnitz (...?)

AGE Ahm ja, en wij leefden als. Mijn grootmoeder, nee moeder. Ik, mijn kinderen,

00:59:02

[image:01:56:33.08]

AGE wij leefde op en om het Waterlooplein, dat was ons domein. Ook in de oorlog ging ik daar naar toe, want daar kon je dan nog wel eens wat, zwart kopen.

IV Wat, wat was het voor 'n plein?

AGE Waterlooplein is een, de beroemde, beruchte Waterlooplein. Daar waar alles (lachend) te koop was, maar vooral wat heel Joods was.

IV Tweedehands spullen

AGE Veel tweedehands spullen, maar ook euh heerlijke kramen met gekookte eieren, gekookt vlees, mooie oude jassen. Mijn grootmoeder kocht daar, een mooie herenjassen, daar maakte ze kleding voor ons van, dan hadden wij weer een prachtig jas met mooie knopen eropofzo. Dus wij zijn een beetje getogen op het Waterlooplein, zijn we helemaal mee vergroeid ook. En daar zaten ook allemaal handwerkslieden

01:00:00

[image:01:57:28.11]

AGE in de loodsachtige dingen en de zuur inleggerij dat was, (deurbel gaat) tatatata er wordt gebeld, Reinier opendoen.

IV We gaan even terug als u zegt, het is de 25ste februari het jaar weet u niet precies.

AGE Ik dacht dat het '42 was maar dat weet ik niet zeker.

IV En u was op het Waterlooplein.

AGE Ja,
IV Wat deed u daar?
AGE Zoals altijd gewoon daar rond scharrelen. Altijd. Er was altijd wel iets te verhapstukken of, ik kreeg altijd wel wat van dezer of gene.
IV Hoe oud bent u dan?
AGE Nou reken maar uit, geen veertien, omstreeks veertien jaar ofzo.
IV Dan gebeurt er iets?
AGE Euh ja dan loopt er eens, dan is er een enorm geharrewar en ik zie mensen weglopen, maar ik zie ook dat er van alle kanten volgens mij mannen in zwarte pakken, maar ja. Zwarte pakken is natuurlijk echt iets voor een kind, volgens mij mannen met zwarte pakken.

01:01:04

[image:01:58:30.11]

AGE En die sloegen erop los. En die hadden ook een band om met een hakenkruis. Dat kan ik me wel goed herinneren. En hoge zwarte laarzen. Ik, waarschijnlijk zijn het NSB'ers als ik zo goed nadenk. Mussert-achtige mensen ja. En eh en Hollandse politie kwam eruit het Johannes Daan Jan Meijersplein bureau.
IV Daar was een politiebureau?
AGE Ja, en dat waren dan zogenaamd, zoals de mensen het noemden, ze waren dan nat. Ja die is nat weetje wel, dat is dan de aanduiding die was fout. Tot ook tot mijn ontzetting, want daar waren hele aardige agenten bij, die altijd door onze Weesperstraat liepen enzo echte oom agenten. Oke, en alles vloog door elkaar heen als,

01:02:00

[image:01:59:23.19]

AGE kippen die geen weg wisten. En ondertussen kwamen er allemaal, zogenaamde christenen dus niet Joodse mensen die kwamen in grote getale mannen. Kwamen in grote getallen daar eh, tussenin. En ik zag dus wel vechten, d'r werd voornamelijk gewoon gestormd en met stokken, en ik zag ook die gingen voor meerdere mensen die hadden volgens mij zwarte stokken en daar sloegen ze mee. Euhm het was zo angstaanjagend dat ik op dat moment waarschijnlijk heel goed ging begrijpen wat vijand enzo was. Ik kon heel gemakkelijk wegglijpen. En ik rende de Weesperstraat in, maar met mij renden ook mensen alle kanten op.
IV Wie waren die mannen die er tussen in sprongen? En waar tussen in?

01:03:00

[image:02:00:21.07]

AGE Dat waren arbeiders, die hadden een, en aangezien het de dokwerker is geworden, denk ik dat het havenarbeiders waren. Het waren allemaal stoere flinke mannen, en die gingen gewoon op de vuist.
IV Herinnert u
AGE En die trachtte te verhinderen, nu weet ik het. Ik zie daar ook een sliert mensen die gevangen genomen zijn. Bijeen gedreven zijn. En daar zie ik dan die boksende mannen op af komen. Dat is wat ik gezien heb. Alhoewel ik het nu nog steeds niet begrijp, want het was een enorme wirwar. En ze vlogen naar de kerk toe, en ze vlogen naar Jodenbreestraat, alle kanten op.
IV Hoe liep het af met die rij mensen en die?
AGE Die zijn gevangen genomen. Voor een groot deel, ja. Ik weet wel dat die Duitsers die daar bij kwamen, die kregen ook op hun donder. Oho (lachend)

01:04:01

[image:02:01:19.13]

AGE Ja zie je, het gaat toch wel duidelijker worden, het beeld wordt wel duidelijker. Er kwamen Duitsers, er kwamen overval wagens, want daar moesten die mensen in. Die moesten daar in waarschijnlijk. Want ze konden ze niet, ik zag een grote sliert mannen. Dat waren waarschijnlijk de Joodse handelaars. En mensen uit al die slopjes die je op het Waterlooplein had, je had daar van die kleine nerinkjes. Mensen zaten daar uien schoon te maken, of vis te maken.

IV Waren het alleen mannen?

AGE Ja. Grotendeels wel, ik geloof dat ik maar drie vrouwen gezien heb.

IV Die in die rij stonden.

IV Hoeveel mensen stonden er in die rij? Weet u het nog of helemaal niet meer.

AGE Het was toch niet zo'n grote rij, ik denk dat ze met z'n drieën naast elkaar stonden,

01:05:04

[image:02:02:20.18]

AGE ja, misschien zijn het er toch wel twee honderd geweest. Ik heb geen idee.

01:05:14

[image:02:02:29.24]

Tape 2

00:00:00

00:00:44.00

[image: 03:00:32.03]

IV We gaan voorzichtig even terug nog, d'r staan eh mensen in een lange rij, drie naast elkaar vooral mannen. Er is een hoop stampij in de buurt.

AGE Ja

IV Er zijn, er zijn mannen waarvan u denkt dat het havenarbeiders zijn. Want ze zijn flink.

00:01:02.09

[image: 03:00:55.09]

AGE Ja, stoere mensen.

IV Stoere mannen.

AGE Ja. En ze zijn allemaal blank, ze hebben niet lekkere bos haren ofzo, ze zien er allemaal echt Nederlands, zeg maar uit. Als je dat zo kan gebruiken. Het is allemaal zo moeilijk maar goed.

IV U bedoelt.

AGE Je weet wat ik bedoel waarschijnlijk. Als ik dat zeg he?

IV Nee.

AGE Ik bedoel dan, dat het zogenaamde christenen waren.

IV Niet Joods bedoelt u.

AGE Niet Joods. Omdat ik altijd het verschil zag, omdat die Joodse mensen altijd mooie ogen, en mooie bossen haar hadden, en vaak een beetje donkerige huid of beharing enzo.

- Terwijl dat in mijn afkomst, waar ik uit kom, eh dat veel en veel minder of nooit voorkwam. Dat was het verschil.
- IV Die mannen waren aan het vechten.
- AGE Die mannen waren niet aan het vechten, die werden opgedreven, maar die mannen, die stoere mannen die waren aan het vechten.
- 00:02:00.15
[image: 03:01:51.10]
- IV Ja die stoere mannen. Met wie vochten ze?
- AGE Met een aantal Nederlanders en Duitsers. Dat dat beeld ik zie er wel Duitsers bij maar het lijkt toch dat die in de minderheid, waren ik heb ook de afloop niet gezien. Ik heb vechtende mensen zien vluchtende mensen, kraampjes die omgingen. Dat heb ik gezien. Euhm ik keek om naar de kerk, daar holden ook mensen naar toe.
- IV Welke kerk?
- AGE Mozes en Aaronkerk. Daar werd ik zelf, zelf verplicht om naar toe te gaan. Daar moest ik altijd bidden en daar mocht ik eh niet op de mooie bankjes zitten en eh alleen maar op die arme bankjes, weet je wel. Dus Mozes en Aaronkerk dat was ook een gebied waar ik mij wel ophield. Waar we ook wel met z'n tiene in de stoep zaten.
- 00:03:02.10
[image: 03:02:50.19]
- AGE Mochten we ook niet, maar goed. In ieder geval dat gebeurde er hoofdzakelijk.
- IV Hoeveel mannen waren er bij, hoeveel stoere mannen?
- AGE Nou een boel hoor, maar ja.
- IV Meer dan tien?
- AGE Ik heb geen idee, pats sorry(er valt iets naast Mevr haar stoel)
- IV Ga door
- AGE Euhm wel honderd of meer denk ik. Maar ja een kind kan dat misschien niet goed inschatten want, het was zo erg het hele, het hele plein was in rep en roer. Allemaal lichamen, allemaal mannen, allemaal dreiging, vluchten. Vrouwen vluchten, ik vluchtte.
- IV Geluid?
- AGE Veel geluid.
- IV Wat voor geluid?
- 00:04:00.22
[image: 03:03:46.20]
- AGE Ehm dan zou ik denken van geroezemoes, kreten, een bal van geluid. Ik kan het eigenlijk niet anders zeggen. Een bal van geluid als onweer of maar dan niet vreselijk onweer maar hoh-o-hoh zo.
- IV Er kamen auto's zei u.
- AGE Ik dacht dat het vrachtwagens waren. Ik denk dat het vrachtwagens waren.
- IV Wat voor kleur en hoeveel?
- AGE Gewoon grauwig. Ik zou het niet, ik weet bijna zeker dat het geen auto's waren zoals de Duitsers gebruikte. Maar ik denk toch dat het auto's waren waar de mannen ingeladen zouden gaan worden. En die angst, die kende ik al. Die voelde ik ook.
- 00:05:00.13
[image: 03:04:44.03]
- AGE En daardoor begon ik ook te vluchten. Ik was avontuurlijk genoeg, eigenlijk om er bij te blijven, maar ik wist ook dat ik benen moest maken, dat wist ik gewoon.
- IV Was u daar alleen of met een vriendinnetje?

AGE Nee, ik ben altijd alleen op pad geweest.
IV Bleef u daar lang?
AGE Ja, voordat ik helemaal in de Weesperstraat was, ik was de brug over gegaan. Heb ik op de hoek van de Weesperstraat, nog een beetje daar naar staan kijken. Maar toen zag ik toch niet meer scherp. En het vertrok naar een andere plaats. Het ging massaal allemaal een andere kant op. Ik heb geen idee, hoe dat afgelopen is. Nog een frappant verhaal. Daar waar ik nu stond te kijken, naar wat er daar gebeurde. Daar kwam ik later op die plek te wonen.

00:06:02.25

[image: 03:05:44.01]

AGE In mijn verhalen, welke verhalen dan ook. Ook in een ander deel van mijn leven, komen altijd van die rare euhm dingen bijelkaar. Want daar waar ik dan sta te kijken, daarna terwijl ik woon aan het eind van de Weesperstraat en dan de hoek om op de Nieuwe Achtergracht. Kom ik later in het huis te wonen, dat uitzicht heeft naar het dokwerker. En de dokwerker is daar neergezet en in die Steen staat de naam van een oom van mij, die euh verzetsman was. Dus. Dat is best een heel raar verhaal.
IV U loopt dus van het plein af
AGE Ja
IV U staat dan nog even te kijken,
AGE Ja als ik over de brug ben naar de Weesperstraat toe.

00:07:01.12

[image: 03:06:40.06]

IV Ja
AGE Want die zal ik ingaan.
IV U kijkt daar nog even om
AGE Ik blijf daar op die hoek nog even staan ja.
IV Ziet u daar nog iets vandaan?
AGE Nee, het is zo rommelig, het lijkt wel een brei en het verplaatst zich.
IV In welke richting?
AGE Ja als ik zo doe, zal dat de straat zijn die na de inleggerij komt. Dus de uitgang zo naar de Jo de Breestraat waarschijnlijk.
IV Staan de mensen er nog, de lange rij?
AGE Die rij is een beetje ontmond (...?) lijkt het wel. Of dat er mensen voorstaan ofzo, maar dat kan ik niet, dat zie ik niet meer duidelijk.
IV Loopt u dan verder of.
AGE Dan hol ik hard door de Weesperstraat heen. Ja, gauw naar huis toe naar (...?).

00:08:00.04

[image: 03:07:36.16]

IV Heeft u daar nog iets gezien onderweg of
AGE Nee, niet anders dan anders. Er reed een tram destijds en de winkeltjes en de mensen, d'r waren ook heerlijke winkeltjes, euh waar ze allerlei dingen hadden die we misschien in die tijd wel exotisch konden vinden. Dat rook verschrikkelijk lekker en daar waren altijd van die grote witte dingen en daar werd stroop in gedaan en wat daar dan uitkwam, dat kon je dan als hoestdrank gebruiken. Retig ofzoiets. Zulke grote witte rapen en die stonden en hingen buiten, en buiten stond ook handel op de straat leuke kistjes en enezo. Dan zag je van die Joodse mensen met schorten, sommige hadden ook van die keppeltjes op hun hoofd.

00:09:01.13

[image: 03:08:35.12]

AGE Ja, ik zie het allemaal voor me. Heel mooi, heel mooie banketbakkerijtje, een eethuisje, een slager en noem het maar op alles zat daar. Een heerlijke straat. En die rook ook altijd verrukkelijk, en lijn 5 reed er door heen. Dan kon je er achteraan rennen en er op springen. Haha (lachend.)

IV Was het de enige keer dat u zoiets zag?

AGE Ja, zo groots, zo massaal ja. Dat heb ik niet meer gezien. Dat zie je tegenwoordig alleen nog maar in voetbalstadions ofzo. Het is eh

IV Zag u daarna kleine incidenten?

AGE Bij voortdurend, ja. Daarna begint echt, rondom ons mensen die gewoon bevel kregen om zich gereed te maken en dat ze dan,

00:10:02.00

[image: 03:09:33.15]

AGE zich dan aan moesten melden voor zover ik weet, bij de Joodse Schouwburg. En vandaar uit werden ze getransporteerd.

IV Heeft u daar iets van gezien ?

AGE Heel veel, ik, ik heb zelfs een jiddische manier van praten gekregen in die tijd. Euh het was ook zo dat mensen die om ons heen woonden mij euh vroegen of briefjes of pakjes, of soms gewoon zelfs maar bloemen of wat dan ook te brengen naar de Joodse Schouwburg. Dus dan liep ik euh de Achtergracht af en dan kreeg je de Roetersstraat volgens mij, de Lepelstraat daar kon je niet meer zo goed in. Daar hadden we alle houtblokjes uitgepikt. En dan kwam je bij het Roetehuis en daar was ook een bejaardenhuis. Daar heb ik ook wel mensen weg zien halen. En dan tenslotte kom je op de Plantage Middenlaan.

00:10:59.20

[image:03:10:59.20]

AGE En dan, even kijken hoe lag het dan. Ja dan lag het die kant op. Richting de stad lag dan de Joodse Schouwburg.

IV Wat moest u daar naar toe brengen dan?

AGE Nou gewoon een pakje

IV Van wie?

AGE Met brood of eh een paar appels gewoon van mensen die om ons heen woonden.

IV Dat moest je brengen naar?

AGE Dat moest ik dan brengen aan iemand die daar was, en daar kreeg ik dan de naam van op en dan mocht ik ook gewoon binnen. Dat werd bewaakt.

IV Door wie?

AGE Ahm. Door wachten. Ik denk Duitsers, want ze waren ook grijs gekleed. Voor mij waren het allemaal Duitsers natuurlijk zo gauw ze maar grijze kleren aan hadden. Maar dan bracht ik daar gewoon, dan zei ik: ik kom een pakje brengen voor noem eens op. Baggerag of Donaldson of eh en dan mocht ik naar binnen, later mocht dat niet meer.

IV Hoe vaak kwam het voor?

00:12:00.17

[image: 03:11:27.11]

AGE Euhm misschien ben ik er tien of twaalf keer geweest.

IV Over een lange periode?

AGE Nou in een korte periode, binnen dat jaar allemaal wel. Want toen begonnen alles toe te nemen he. Dat he.

- IV Was het overdag? En mocht u ook de Joodse Schouwburg in?
AGE Ik mocht op de binnenplaats en daar waren dan mensen, en die namen het in ontvangst.
IV U gaf het aan de mensen zelf?
AGE Ja. Soms.
IV Hoe wist u welke mensen het waren?
AGE Nou eh er werd gewoon eh, dat riep ik, dat vroeg ik. Ik moet bij die of die wezen of ze wisten misschien wel van elkaar dat er wat gebracht zou kunnen worden. Er was natuurlijk heel veel geheimzinnigs. D'r was veel niet gesproken, of stiekem gesproken of nooit echt openlijk?
IV Hoezo?
AGE Omdat dat niet kon, omdat je altijd moest oplette

00:13:01.27

[image: 03:12:26.08]

- AGE vermoed ik nu, daar ben ik later achtergekomen. Toen niet. Ik wist wel dat ik mijn mond moest houden. Dat wist ik wel, maar ik wist niet precies waarover. Dus ik hield gewoon overall m'n mond maar over. Euhm maar ik zag wel dat grote mensen met elkaar spraken. En dan gingen ze zachtjes uit een.
IV Waar heeft u het nu over? op straat of de binnenplaats?
AGE Nee ook in ons huis. Of bijvoorbeeld bij ons in het souterrain ofzo. Het waren een beetje bijeenkomsten maar ook niet zo zo echt. Want die mensen kwamen vroeger ook bij ons. Dat was het. Ze waren alleen wat voorzichtiger met praten.
IV Als u de Hollandse Schouwburg binnenging
AGE Ja
IV Ging u door een deur of kwam u langs de portier of bewaking?
AGE Het stond open volgens mij. Of er stond een hek open.

00:14:02.08

[image: 03:13:24.07]

- AGE Ik weet eigenlijk wel dat ik er altijd zo naar toe liep. En dan zo naar binnenkon. Maar de mensen die erachter zaten die konden er niet zo uit. Dus de mensen mochten waarschijnlijk bezoek ontvangen. Maar dat zal geweest zijn in de periode dat er nog enige soepelheid was, en dat de Duitsers ook nog niet zo 'Grrrauw' deden zodat de mensen nog een beetje geloofden van nou, ja omdat we nou eenmaal Joden zijn, moeten we wel naar een werkkamp maar straks kunnen we gewoon weer, naar huis of zoiets. En ik heb ooit in een, een rij gestaan dat realiseerde ik me veel later. Dat was bij een banketbakkerij in de Jodenbreestraat en

00:15:01.10

[image: 03:14:20.24]

- AGE die verkocht van die zalige gemberbolussen, daar moest je gewoon voor in de rij staan, want die man maakte ze zo exclusief. En daar stonden vrouwen met een ster op, en ik weet dat ik er ook met een ster op stond. Want anders kon ik bij hem schijnbaar geen bolussen halen, ja het is eigenlijk dus een belachelijk verhaal. Daarin hoor ik een ruzie van een paar Joodse vrouwen, waarvan de een voor wil dringen voor de ander. En dan zegt die vrouw, tegen die vrouw waar ze dan boos op word, hoe jij je nou maar kalm, jij krijgt eerste klasse Auschwitz. En dat heeft, dat voel ik nu nog steeds. Dat heeft mij later zo gegrepen, dat je daar staat

00:16:01.22

[image: 03:15:18.24]

- AGE en dan net als anders op zondag je gemberbolussen wil halen, warm gemaakte notabene. En dat er dus toch enige kennis was van wat er met je kon gebeuren namelijk dat je in Auschwitz terecht kwam.
- IV Weet u...
- AGE En dat maakte ik mee als kind van denk ik veertien.
- IV Hoever stond u daar van daan?
- AGE Ik stond tussen hun gewoon zo (Mevr maakt handgebaren), zo stonden twaalf, veertien vrouwen en ik stond er gewoon tussenin. Voor mij, ik zat altijd tussen die mensen in.
- IV Die vrouw zei die zin.
- AGE Ja. En echt ook zo met jiddische gebaren en, ja hou jij nou maar op jij krijgt euh eerste klasse Auschwitz. Ja zo echt tegen elkaar. En dat ben ik later is me dat pas zeer gaan doen. Maar ook die eh

00:17:00.17

[image: 03:16:15.11]

- AGE toch ook die humor en levenskracht die daar op, toch plaats vind.
- IV Waar waar, eh waarom heeft u die naam onthouden?
- AGE (...) Pf. Die naam van Auschwitz?
- IV Ja die ze noemt.
- AGE Nou omdat dat natuurlijk, dat is er later steeds sterker in gekerfd bij mij. Die naam Auschwitz is steeds meer gekomen.
- IV Is het, was het een naam die u toen al kende?
- AGE Nee.
- IV Dus wat dacht u wat Auschwitz betekende dan?
- AGE Gevangenis, kamp, dat wel. Want we wisten wel van kampen. Mensen gingen naar kampen. Werkkampen heette dat.
- IV Maar u had die naam nooit gehoord?
- AGE Nee.
- IV En uw weet honderd procent zeker dat u die naam hoorde.
- AGE Ja, ja dat weet ik zeker. Later,

00:18:00.08

[image: 03:17:12.19]

- AGE ben ik gaan beseffen waar het over ging. En later ben ik me als vrouw gaan verwonderen over wat zich op dat plekje toen af heeft gespeeld. Die plek was ook nog zo gevaarlijk. Ten eerste ik had er al nooit met een ster moeten staan, maar ja dat deden we gewoon. We hadden waarschijnlijk geen idee van hoe groot het gevaar was, maar ooit heb ik wel gezien dat in diezelfde Jodebreestraat, waar dan die banketbakker zat, waar die mensen elke keer daar kwamen. Heb ik ooit wel gezien, dat er auto's kwamen, die geruisloos konden rijden. Ik weet niet of, stel je voor dat het niet waar is. Nou dan ken je het eruit snijden. Euhm die auto's kwamen aanrijden en dan hoorde je geen motor.

00:19:01.04

[image: 03:18:11.04]

- AGE En die kwamen gewoon als het ware aanglijden. En dan eh ja, dan waren er mensen. Dan sprongen er soldaten uit, die omsingelde die mensen en dan pff en die gingen dan in de blauwe wagens.
- IV Dat zag u?
- AGE Ja, dat zag ik vanaf de Nieuwmarkt.
- IV Hoeveel mensen?
- AGE Nou misschien ook wel zo'n heel rij. Misschien twintig.

- IV Liepen die mensen al buiten of werden ze uit de huizen?
AGE Nee die stonden voor de deur, die stonden te wachten tot ze naar binnen konden om boodschappen te doen. En dat zelfde, dat zelfde heb ik later gezien in de Weesperstraat, precies hetzelfde.
- IV De wagens stopte bij dezelfde rij als waar u ingestaan had, bedoelt u?
AGE Ja, ja. Maar dat was niet dezelfde rij, maar zo een zelfde rij. Die stond daar, en ik stond op de Nieuwmarkt.
- IV Hoe kwam u daar ineens aan een Jodenster?
AGE Dat was niet zo moeilijk, iedereen sterren om ons heen.

00:20:01.08

[image: 03:19:08.23]

- AGE Wij vonden het ook wel, het had misschien ook wel iets om ook een ster te hebben, ik weet het echt niet.
- IV U herinnert zich niet waarom, maar alleen dat u met die Jodenster opzat?
- AGE Ja, ja, mijn vriendinnetje had er ook een en zo, wie weet zeg je dan wel tegen elkaar. Goh wat leuk, dat wil ik ook wel. Dat weet ik echt niet. Het klinkt heel erg akelig (lachend) maar het is zo.
- IV U weet alleen dat u in die rij stond, toen met die ster op.
- AGE Ja. Ik, het zal wel zo geweest zijn, dat je alleen nog maar als Jood in die straat mocht zijn. Of bij die bakker mocht komen. Vermoedelijk.
- IV Maar u weet het niet?
- AGE Dat weet ik niet. Dat kan ik er alleen maar van maken. Anders zien ik er ook de noodzaak te niet van in, dat ik met dat ding op stond. Want ik liep er niet dagelijks mee, het was alleen maar als ik daar naar toe ging.
- IV Meer herinneringen? U had het over de Nieuwmarkt?

00:21:02.01

[image: 03:20:07.05]

- AGE Ja de Nieuwmarkt is helemaal, heel heel erg geweest. Maar tocht speelt het zich allemaal in dezelfde tijd af. Maar dan denk ik dat ik toch een stapje terug doe als ik dan nog in de buurt van de Koningsstraat woon. En dan uit de Koningsstraat uitloop en daar is de Nieuwmarkt. En dan op de Gelderse kade, ongeveer twee huizen van de hoek af. Is een hele grote beroemde glashandel. Hele mooie grote ramen, was prachtig. Daar woonde mijn tante boven. Ja, ik zal er niet gewoond hebben ofzo. En ik ging daar altijd naar boven toe, mijn tante was getrouwd met een Oostenrijker. Oostenrijk werd ingelijfd en mijn oom moest dus in dienst.

00:22:02.04

[image: 03:21:04.23]

- AGE Maar dat wilde die niet. En hij is tenslotte opgehaald en in dienst gegaan. Want zo meteen wordt die oom toch nog belangrijk. En daar zie ik dan ook die borden, er stonden hekken om de hele Nieuwmarkt heen. En daar sta, het gaat toch een beetje knijpen nu (Mevr maakt handgebaar richting borst) daar zag je van die grote borden staan op die hekken. En daar stond op voor Joden verboden. En dan nog een keertje in het Duits en dat zag ik van zo van de Gelderse kade af kon ik dat allemaal zien. Of het gecontroleerd werd, dat weet ik niet goed. Ik heb wel eens gezien dat er een hek openging en dat er een stuk of vier mensen weggehaald werden. Door een man met een geweer. Maar dat was de zijkant richting Kloveniersburgwal.

00:23:01.16

[image: 03:22:01.23]

IV Er stond op dat bord, voor Joden verboden.

AGE Ja, ja.

IV Dat was de tekst?

AGE Ja, ja en dan nog in het Duits he? *Fur Juden verboten* ofzoiets. En dat vonden wij eigenlijk als kinderen erg leuk om, om die borden te lezen ook. Want zo leerden we dan een soortemet Duits. En dan ben je dan ook wel heel erg verwonderd als je dan later Duitsers tegen komt en jij helpt ze de wegwijzen in je probeerd tolerant te zijn en ze zeggen dan eh: Nou *Sie sprechen gut Deutsch*. En en net als een (...?) trouwens maar goed

00:24:01.26

[image: 03:22:59.21]

IV Nog meer?

AGE Alles, je zag dat de handel stil kwam te liggen. Want juist Joden hadden zo lekker van die lekkere kramen enzo dus.

IV U kwam meer bij die tante daar?

AGE Ja, het was mijn lievelingstante.

IV Wat zag u nog meer vanaf daar? Je kunt dan op de Nieuwmarkt kijken zei u.

AGE Ja, en ik kan ook in die straatjes kijken. En voor een deel euh op het begin van de Zeedijk, en daar had je een groot koffiehuis. En ik weet wel dat mannen daar bijeenkwamen en dat kon je zien doordat ze schichtig, hoe leg je schichtig uit? Weet je wel, mensen zo en pet op en dan, zo langzaam lopend en dan voor dat ze naar binnen gingen nog even omkijken en dan 'sjoep' naar binnen of.

00:25:02.11

[image: 03:23:57.24]

AGE Zelf heb ik ook nog in de Monnikestraat gewoond. Daar heb ik geen belevenissen van, alleen van een grote herdershond. Daar weet ik eigenlijk niks meer van. Dat is wat ik hoofdzakelijk daar vandaan zie. Ik zo ook winkels verdwijnen, maar in de Koningsstraat zelf had je niet zoveel Joden, dat heb ik al gezegd. Nee, nee daar waren Chinese winkeltjes en een chinees koffiehuis, en een Italiaanse ijsman en zo.

IV U noemde net het Jonas Daniel Meijerplein?

AGE Ja

IV Daar was ook iets aan de hand? Was dat verbonden aan die rel die op de 25ste de februari was? U zegt u was op het Jonas Daniel Meijerplein.

AGE Ja, politiebureau

00:26:01.06

[image: 03:24:54.10]

IV Het politiebureau

AGE Ja en tot mijn grote verbazing kwamen daar politiemannen uithollen en die deden samen, met Duitsers om mensen op te pakken. Mijn eigen vader is ook door een Hollandse politiemann van huis gehaald.

IV Waarom?

AGE Waarom? Roof, waarschijnlijk roof. Mijn vader was dus, wilde niet voor de Duitsers werken. Op een gegeven moment, euhm is die dan min of meer uit het zicht verdwenen dus niet echt ondergedoken maar, hij was ook niet meer zo erg in zicht. Dus overdag kon die misschien niet zoveel naar buiten ofzo. En dan gaat ie 's nachts met een beroepsinbreker. Och God wat een raar verhaal. euhm gaan ze op roof uit.

IV Noh

00:27:02.17

[image: 03:25:53.07]

AGE En het doel was geloof ik een, een motor te stelen en, en een echte grote motor. Voor een uit een lift vandaan. En daar wordt ie bij gesignaleerd of wat dan ook. En dan later wordt ie opgehaald, als ik het goed heb was dat op een Hemelvaartsdag, het was heel heet weer. Dat weet ik nog wel. En ik denk dat het Hemelvaartsdag was. En zo is mijn vader dus eerst terechtgekomen op het Jonas Daniel Meijerplein, later is die ook nog op de Singel geweest en daarna is die op transport gesteld.

IV Naar?

AGE Vught, en daarna naar Amersfoort.

IV Wat was daar?

AGE Allebei concentratiekampen.

00:28:00.03

[image: 03:26:48.03]

IV Bleef die lang weg?

AGE Ja. Ja ik denk dat mijn vader plusminus euhm even kijken eu eind tweeënveertig begint ie zich terug te trekken omdat ie niet meer veilig op straat ken lopen. Want mannen werden gewoon opgepakt he. Euhm en dan besluiten ze te gaan roven. En dan euh is het op Hemelvaartsdag dat ie weg is. Dat is dus op de helft van het jaar zo'n beetje, dus euhm en hij ontsnapt eind vierenveertig dus ik denk dat ie meer dan ander halfjaar gevangen heeft gezeten.

IV Hij is ontsnapt?

AGE Ik meen mijn moeder en tante en dergelijke die hebben hem,

00:29:01.16

[image: 03:27:47.12]

AGE kleding gebracht. Mijn moeder mocht daar dan komen en iets over een hek gooien geloof ik. En eh toen hebben ze kans gezien om ergens kleding te begraven. En toen in eh bij het *Weihnachten*, daar hadden ze helemaal op gerekend natuurlijk. Gingen die Duitsers *Weihnachten* enzo. En toen is mijn vader, heeft kans gezien om onder een hek of over een hek weg te komen. Met nog een paar mensen, zijn toen richting 's-Graveland gegaan en hebben die kleding ergens uit kunnen graven. En zijn toen allemaal, ieder een kant op gegaan en toen is die. En daarom is de kerstmis ook altijd een beetje een moeilijke tijd voor mij. Toen had ie zich verscholen achter een grote dikke boom, op de Nieuwe Achtergracht recht tegenover ons huis. En er werd een bepaald geluid gemaakt, waardoor mijn moeder wist dat het mijn vader was.

00:30:02.03

[image: 03:28:45.16]

AGE En toen is mijn vader thuisgekomen. En aan de achterkant waren de huizen heel erg kapot. Ik meen ook dat we een bominslag hebben gehad, vlak voor de zijstraat op de Nieuwe achtergracht richting Lepelstraat, was volgens mij een huis kapot. Want daar heb ik ook nog gescholen. (Mevr hand legt hand op haar hoofd) Het loopt een beetje door elkaar, maar goed. Maar er was aan de achterkant waren huizen kapot. En dan klom mijn vader uit het raam, en dan was er nog net een hoek zo van een huis en dan stond hij, zo in die gevel als er onraad was. En er was vaak onraad. Dat was heel vaak onraad, vaak reden er Duitsers rond en eh die hadden megaphone of zo'n ding. En dan schreeuwden ze heel hard eh.

00:31:02.26

[image: 03:29:43.24]

AGE Ja *gereet machen fuhr die abfahrt* ofzo, en dan kwamen ze die mensen ophalen die van te voren bericht hadden gekregen dat ze weg moesten.

IV Zag u die mensen ook vertrekken?

AGE Ja.

IV Hoe ging dat?

AGE Dat is echt eh, dat is ook een beetje mijn breekpunt. (Mevr is geëmotioneerd)

AGE Ik zag ze echt in lange rijen en dat is verschrikkelijk. En ik zag ze gewoon voor ons huis, wegtrekken. Met bundeltjes en koffers. Ach. En dat waren allemaal bekenden.

IV Kunt u namen noemen?

AGE Ach op dit moment nog niet, maar ik weet ze wel allemaal. Ik heb ze ook opgeschreven.

00:32:01.04

[image: 03:30:39.23]

AGE Euhm, en die werden allemaal afgevoerd naar een parkje, dat was voor de Joodse invalide, daar was een parkje. Daar stond een soort van schuilkelder, een barak achtig ding. Daar kon je schuilen tijdens luchtaanvallen. En eh daar werden ze allemaal naar toe gedreven. En daar hebben ze, daar gingen al die mannen en vrouwen en kinderen. Die zaten, en stonden en lig en lagen daar en daar kwamen er steeds meer bij. Uit de Weesperstraat en van de Achtergracht en uit de Lepelstraat. D'r werden 's nachts ook eh,

IV Was het overdag of 's nachts?

00:33:00.12

[image: 03:31:36.20]

AGE Nee dat was dag. Ik kon alles goed zien.

IV En waar?

AGE Uit ons huis vandaan op negenenveertig. En wij werden als burgers gewaarschuwd dat euhm dat je niet mocht kijken en je er niet mee bemoeien. Je mocht ook niet buiten komen. En aan de overkant van de Nieuwe Achtergracht, stonden mannen met geweren. En stonden zo naar de huizen gericht, ook soldaten. En euh ze stonden daar uren, uren stonden ze daar. En ik deed toch, ik ben wat dat betreft zo halsstarrig altijd geweest. Ik deed een klein kiertje zo, toch kijken. En ik snikten het uit.

00:34:02.11

[image: 03:32:36.07]

AGE Het is echt te erg voor woorden (huilend). Ach. Toen werd er bij ons op de deur gebonsd, en mijn vader die vloog aan de achterkant. Er kwam een Duitser binnen, ik deed open ik was schijnbaar, ik was altijd de schakel zo'n beetje. Ik was schijnbaar zeer moedig. Maar ik vermoed dat het naïviteit en domheid was, ik denk niet dat ik zo moedig was maar iemand moest het doen. Deed de deur open, kwam een Duitser binnen. En hele prettige man om naar te kijken, mooie pet op zo. Ja ik ben daar steeds van onder de indruk toch van dat soort dingen.

00:35:01.13

[image: 03:33:33.00]

AGE Hij had een mooi glad gezicht en echt mooi met pet en vriendelijke uitstraling. En wij hadden een halletje, en paar treedjes, en dan een mooie gang en dan de deur naar de voorkamer. En daar was mijn moeder en alle kinderen, en ik was daar. Oom Rudi de Rijksduitser die in dienst moest. Ah die was als, al heel gauw als vermist op gegeven. Die

was in de voorste linies werd die geplaatst. En naar Leningrad, slag om Leningrad denk ik. En wij hadden ooit van hem, mijn moeder was gewoon zuster. Had van hem een foto gehad in uniform, zo'n grote foto en die hing zo aan de zijkant en die Duitser kwam binnen en die ziet mij huilen en

00:36:02.04

[image: 03:34:31.06]

AGE hij deed gewoon zo aan mijn gezicht zo (mevr raakt met haar hand haar kin aan) en wat is er nou toch, ofzo in die richting sprak hij. En eh ik stotterde van mijn vriendinnetjes he, ik was zo ontmoedigd. Euhm en toen zei die van *Er muBst toch niet weinen, das sind (...?)* Joden, of *Juden* of hoe ze dat dan uitspraken. En ik kon niet stilhouden, en ik bleef huilen hard. En mijn moeder zat angstig helemaal in de hoek. Alles was kaal, we waren alles kwijtgeraakt in de oorlog. Alles waar we mee, ik was op hongertochten gegaan, bij de boeren waren we alles kwijtgeraakt. Mijn moeder had haast niks meer in huis. Kale boel. En eh..

IV Spullen ruilen voor eten?

00:37:02.08

[image: 03:35:29.00]

AGE Ja, ja we hadden gewoon helemaal niks meer. Maar daar hing nog wel altijd nog die foto van ome Rudi, want oom Rudi was een schat. Oom Rudi was destijds uit wenen vandaan gevlucht, hij was opgeleid als een soort van officier. En ja, het zijn allemaal van die rare verhalen. Hij ging op ski's, dat vertelde hij wel eens, dan ging die, dan was die soort van bewaking. Ik weet ook niet hoe dat moet. Alpenbewakers of wat dan ook. Ik heb geen idee, wat die man daar deed. Maar het was een Oostenrijker en hij was werkelijk een Oostenrijker had heel veel geld. Maar die was gevlucht. Waarom hij gevlucht was dat weet ik niet. Hij kon het ook niet goed vinden met zn vader maar grappige hierin was dat hij op z'n ski's gevlucht was en dat ie dacht dat ie ook Nederland kon binnen sjezen, dat ging natuurlijk niet.

00:38:05.27

[image: 03:36:30.02]

AGE In ieder geval met tante Bettie, die ging met hem dansen en eh. En toen zijn geld opwas zei ze nouja, dan moet ik wel met hem trouwen want hij krijgt niemand meer. Zijn vader was een burgemeester, of een wethouder van Wenen. Rudolf Meidl (...?) heette die Rudolf notabene.

IV Meidel?

AGE Meidl ja. Meid met een l d'r achter he?

IV De Duitser stond in de gang, hij liep de hal in

AGE Ja de Duitser die was bij ons in de woonkamer getrokken, inmiddels. En die zag die foto hangen. En die zei toen van oh he, ja dat is mijn onkol, hoe je dan als kind oh vreselijk hoe je je in bochten wringt he om eh een situatie te redden eigenlijk. Ik zeg ja dat is mijn onkol, mijn onkol Rudi. Maar mijn Onkol Rudi zat al die tijd al eh

00:39:01.18

[image: 03:37:23.14]

AGE gevangen bij de Russen. Maar ja dat wist hij natuurlijk niet. Dus hij dacht dat wij, en ik denk dat dat misschien op dat moment, he redding was. Ik heb het altijd gevoeld alsof dat redding was. De manier waarop die man daar ook altijd hing, want we waren alles kwijt maar hij bleef daar altijd maar hangen. En hij had net zo'n mooie pet ook op, net als die Duitser die daar binnen stond.

IV   Waarom redding?

AGE   Nou, misschien had die ons wel willen arresteren. Omdat ik dat gordijn had had opengedaan. En toen die dan binnenkwam, dat wij dan zo. Althans ik dikke tranen huilden, om toch maar Joden, waar maak je je druk om, waar jank je om?

00:40:02.06

[image: 03:38:21.18]

AGE   Ik had iets gedaan wat verboden was. Dus het kon best wezen, ik heb altijd gedacht dat gelukkig dat ome Rudi daar was.

IV   Want?

AGE   Anders had ie ons misschien meegenomen, m'n ondergedoken vader die daar dan helemaal zwaar vermagerd aan de achterkant van de gevel hing.

IV   Die had zich gelijk verstopt?

AGE   Ja natuurlijk, zo gauw er wat was dan vluchtte die daaruit en dan ging die op die gevel staan. Afgebroken huis, maar daar was net een hoekje wat nog overend[overeind] stond zo. Daar klom hij op.

IV   Hoelang bleef de Duitser?

AGE   Paar minuten.

IV   En toen.

AGE   Nah hij zei gewoon tegen me *weinen* maar niet zo. Het was een hele aardige man. Hij stond ook vaak in de krant, ik denk zelf maarja, ik denk dat het Aus der Funten was of zo'n naam

00:41:02.14

[image: 03:39:19.15]

AGE   je had destijds een of andere hoge officier die heette Aus der Funten of Aus der Funten. En ik dacht zelf dat hij dat was, omdat het net was of ik hem herkende. Hij stond in kranten vaak.

IV   Deze man?

AGE   Ja deze man die bij ons binnenkwam. En hij was ook wel es op het nieuws, journaal in de bioscoop. Dus hij moet een hoge officier geweest zijn. Dat is het enigste wat ik er dan van denk. Of ja hij was een hoge officier want anders had ie zo'n mooie pet niet.

IV   Durfde u het gordijn nog open te doen, toen hij weg was?

AGE   Ja hoor.

IV   Hoe ging het verder buiten dan?

AGE   Euhm het ging z'n gangetje het werd duisterder. Het werd schemer, avond.

00:42:03.01

[image: 03:40:17.18]

AGE   Mensen stonden er maar en werden bewaakt. Hoefde niet veel bewaking bij te zijn.

IV   Waren het mannen?

AGE   En 's nachts kwamen er trams. En dat kon ik zo goed weten en daarom ging ik weer kijken, omdat euhm je hoorde de trams aankomen. Het gillen van een tram, is dat nog in Amsterdam. 'Wieieoeng' zo helemaal en dan nog die ouderwetse wielen moet je je eens voorstellen. Ja die hoorde ik, ik hoorde ze aankomen omdat wij altijd zelf met die tram, altijd je sprong erop bij het Waterlooplein en je sprong er bij de Achtergracht weer af of het Amstelstation, ja het was heel bekend geluid.

00:43:01.20

[image: 03:41:14.00]

AGE En dat euhm hoorde ik, ik was ook gespitst. We hadden heel koud en ik ging kijken en ik zag dat er licht was, licht misschien niet zo maar ergens werd er licht opgezet. En die mensen werden allemaal, die trams kwamen daar aan voordat parkje, en het was tussen het parkje en Joodse invalide en die diamantbeurs, die plek. En die trams die reden door waarschijnlijk zijn ze richting het Amstelstation gegaan. Of te wel richting Centraal station.

IV Herkende u mensen?

AGE Een beetje nog, uit de verte kon ik nog zien dat mevrouw Prinsen ofzo daar stond. Ik was ook, wat zeg je?

IV Nog meer namen?

00:44:02.13

[image: 03:42:12.08]

AGE Ik heb wel veel namen maar ik ken me hoofdzakelijk herinneren, dat bij ons beneden in dat souterrain, daar was een man die heette Achtsterribbe, Achsteribbe heette die. Dat was een man die maakte grote decors, zoals je bij theaters ziet ofzo. Of buiten ook een soort van groot portret, die en die filmster en dan zo tegen de City aangeplakt ofzo. Dat was Achsteribbe en dan had je daar Prins, dan had je om de hoek had je mensen als Visschraper, Schelfvislever eh Gouden ketting,

00:45:03.00

[image: 03:43:10.12]

AGE allemaal dat soort namen Frans mannen ook een banketbakker. Ik ken dr eigenlijk nog zo veel, ik ken er eigenlijk nog een hele boel namen. Maar door de spanning waarin ik nu ben kan ik ze niet te pakken krijgen, maar ik heb ze wel opgeschreven. Euhm daar is maar weinig van teruggekomen.

IV Toen u ze opschreef die namen,

AGE Ja

IV hoe kan het dat u ze toen wel herinnerde.

AGE Euh ik denk dat eh het was wel spannend, maar ik voelde me vrijer dan dat ik me nu ben. Tis de emoties moeten ik heb zoveel kracht nodig om de emoties, omdat ik dit verhaal doen wil met alle geweld omdat ik het belangrijk vind. Euhm daarom heb ik ze opgeschreven, om dat was ik vertelde al in het begin.

00:46:03.10

[image: 03:44:08.09]

AGE Het leek net alsof mijn handen weigerde om het op te schrijven. Als je dat handschrift daar ziet is echt afschuwelijk. Terwijl ik normaal heel mooi handschrift heb. Maar mijn vingers moesten gewoon zo schrijven, zo diep zit de emotie.

IV Wanneer heeft u het opgeschreven?

AGE Euhm toen ik een gesprek had gehad met Allah (...?). Toen ben ik het gaan schrijven, en toen wilde ik het later nog overschrijven maar dat is me niet meer gelukt.

IV Staan hier de namen op?

AGE Ja, daar staat het hele verhaal maar in het laatste blad staat. Euhm heb ik namen in geschreven. Denk ik hoor ohho (AGE kijkt tussen de papieren) 1940 1941 dit is niet het goede blad. Raffiemoetesielas (...?) van het Waterlooplein, Schouwburg pakje brengen.

00:47:02.16

[image: 03:45:05.05]

AGE Nee het zal me niet helpen, ik heb ze niet op orde staan. Oh ja hier heb ik er nog eentje vermeld, ik heb namelijk ook nog in de Lange Niezel gewoond. En daar is Stella

Prinselaar heb ik daar gekend. Dat zien ik hier staan. En Sina Prins. En dat was voornamelijk mijn vriendinnetje. En dan had je op de hoek een bakker en die heette geloof ik ook Prins.

IV En wat herinnert u zich dan van Prinselaar?

AGE Prinselaar was een antiekwinkel in de Lange Nieuwe, en later heb ik geprobeerd haar te vinden, maar ik heb haar niet meer kunnen vinden. Oja het komt nu wel naar boven, ik had ook een vriendin hoogstwaarschijnlijk van Joodse afkomst, zo zag ze eruit. Namelijk een beetje zo, haha (lachend) met heel veel haar.

00:48:02.28

[image: 03:46:03.05]

AGE Haar oom, zij was een circusfamilie, en het is een beroemde familie en ze heette Sarrierse en ik ging om met een zekere Taska Sarrierse, en die woonde ergens vlak achter Care. En zij zat bij mij op school, zij was zelf slangemens en haar oom was King Kong. Vroeger had je een man en die heette King Kong in het Theater en die kon gewoon als een hele grote aap, kon die over stoelleuning enzo lopen. En dan heb ik een stel mensen gekend, zo langzamerhand komen ze bovendien, en die waren waarschijnlijk Belgisch die moeder euhm die moeder was schoonheidskoningin van België geweest

00:49:00.26

[image: 03:46:58.21]

AGE En die zoon van hun die was ooit eens verongelukt, die was misschien dyslectisch ofzo die was op zijn rug terecht gekomen. Enne die werkte bijvoorbeeld in die inleggerij op de Waterlooplein en zo maak ik kennis met mensen van Koveren heette ze. Dat was ook een vriendin van mij, en wij liepen dan altijd in de Weesperstraat en die woonde in het huis waar wij later zijn komen te wonen. Waar ik op de hoek heb staan kijken naar het kabaal op het Waterlooplein, dat zijn dus ook vrouwen die uit mijn leven verdwenen zijn die ik ken. Ik heb ernaar gevraagd en van Sina Prins heb ik ooit es gehoord via via dat die in Amerika was terecht gekomen.

IV En Taska?

AGE Taska heb ik niet meer kunnen vinden.

00:50:03.23

[image: 03:47:59.06]

AGE Ik heb nog wel eens navraag gedaan, Taska is in het huis gaan wonen waar wij destijds woonde. Maar ik weet gewoon niet of het iets met haar Joods zijn te maken had of ze echt Joden waren, alhoewel het mij wel toescheen. Maar waar ze gebleven zijn weet ik niet, ik weet het bij God niet. Ik geloof dat ons huis er trouwens geen eens meer staat. De Weesperstraat is natuurlijk heel breed geworden.

IV Nog even van de hak naar de tak.

AGE Ja

IV Euhm die eh bezoeken aan de Joodse eh Hollandse Schouwburg, euhm herinnerd u zich daar, heeft u daar nog details van.

AGE Ik herinner me eigenlijk alleen maar, dat daar iets van beelden waren of van dingen van steen, maar vooral oh denk ik pilaren allemaal mooi

00:51:03.16

[image: 03:48:56.15]

AGE in gebeiteld was, of in gebeeldhouwd of zoiets was. Verder herinner ik me er niet veel van. Ik heb het idee dat ik iets van beelden in mijn hoofd heb, dat er beelden in een tuin stonden ofzo.

IV Iets van mensen die u daar binnen zag?

AGE Nee, ik zag daar wel een aantal mensen, dat is een beeld alsof ik er van heel ver zo opkijk en er gewoon twintig of dertig mensen bij elkaar zie staan. En het lijkt wel of ze allemaal dezelfde kleding aan hebben en ik weet zeker dat ze niet dezelfde kleding aan hebben. hadden. Dus, ik weet niet of ik een blik ergens anders naar toe werp. Maar zo zien ik ze, ik zie ze zo. Twintig of dertig mensen die allemaal eigenlijk hetzelfde gekleed zijn. Dus, dit is geloof ik niet goed voor die verhaal. Eerlijk gezegd, als u begrijpt wat ik bedoel.

00:52:02.00

[image: 03:49:52.18]

IV Is er iets wat we vergeten hebben?

AGE Nou nee, ja dr zijn heel veel dingen om heen he. D'r waren bijvoorbeeld onderduikers, bij ons. Beneden bij ons waren onderduikers, op zevenenveertig waren onderduikers. Boven dat pand daar woonden een vader en moeder met een dochter en die had verkering met Duitsers. En waar Achtsterriben zat daar bij ons benede, daar stond, stonden ze dan wel eens met elkaar te vrijen terwijl ik daar stiekem bezig was om pakketjes te maken en ik moest dan ook wel eens naar de plekken toe, naar winkels ofzo en dan moest ik iets ophalen en dan iets ophalen, en het waren dan de burens die dat vroegen.

00:52:59.21

[image: 03:50:48.03]

AGE En dat moest ik dan weer dan aan andere mensen geven, en die gaven dan weer wat terug. Maar dat speelde zich zo, dat is voor mij eigenlijk zo onduidelijk geworden. Omdat die mensen kwamen in de nacht, in de spertijd. Dan werd de deur open gedaan en dan waren daar drie, vier mensen en daar hadden we dan wat voor. Een beetje appels, of boodschappen die we van andere hadden, het werd steeds moeizamer.

IV Die kwamen aan de deur?

AGE Ja, bij mijn ouders kwamen ze natuurlijk.

IV Tijdens spertijd

AGE Ja, want ze konden niet overdag, dan konden ze niets doen natuurlijk.

IV Wat herinnert u zich dan van de onderduikers? of niets?

AGE Die lijken allemaal op elkaar. Ze zijn grauw, ze hebben geen fatsoenlijke kleding meer aan, ze lijken allemaal op elkaar.

IV Hoe wist u dat het onderduikers waren?

AGE Dat wist ik, dat was ik langzamerhand wel gaan beseffen.

00:54:02.09

[image: 03:51:48.06]

AGE Mensen moesten soms de rottigste plekken, ze moesten tussen een vloer en een plafond enzo. En ik heb dat oom Anne ook geloof ik al verteld ja. Mensen die eh bovenburen van ons, eh een vrouw die al twee en twintig jaar getrouwd waren, of twintig jaar getrouwd ze was nooit in verwachting geweest. En in die periode als ze dan op zolder ergens verstopt waren krijgt ze een tweeling. Het is toch niet, het is toch gewoon niet te geloven, dat dat zich dan terwijl zo'n vrouw dan al twee of vierenveertig jaar oud is. En en helemaal niet kan schreeuwen, en en daar ligt ze dan en baart een tweeling.

IV Waar was dat?

AGE Boven op de zolder, boven ons huis dus. Beletage en dan had je nog een paar verdiepingen.

00:55:01.01

[image: 03:52:44.16]

AGE Misschien twee, misschien drie, grote huizen waren het herenhuizen. En dr was er een zolder en daar hadden ze de een of andere plek gemaakt.

IV Onderduikers?

AGE Ja, onderduikers.

IV Waren die Joods?

AGE Ja een man en een vrouw ja Joods. Mijn ouders hebben daar nog dingen voor bewaard, en dat mocht je ook niet, maar dat hadden ze in een gat gedaan waar ook de radio was. haha (lachend) oh wat een verhaal niet te geloven, daar was een kandelaar en een boek met namen en dat soort namen. Ja ja die Joodse mensen kunnen beschouwen als eh erg waardevol een familiestuk, je weet wel zo'n kandelaar met zo zeven mogelijkheden om kaarsen in te zetten, zevenarmig is die

00:56:01.11

[image: 03:53:42.13]

AGE geloof ik. En en een soorte van gebedenboek misschien een Koran of hoe heet zo'n ding Thora, wij hadden ook in ons huis van die kleine gebedsdingetjes aan de deur zitten, ik weet niet of je dat kent, maar het had iets met gebeden te maken. Nou we hebben dat altijd maar lekker laten zitten.

IV Weet u hoe het met ze verging, die mevrouw die een tweeling kreeg?

AGE Zijn waarschijnlijk, nou waarschijnlijk weet ik wel bijna zeker, ik heb ze niet meer gezien na de bevrijding. Nee, nee ik heb ze niet meer gezien. Ik weet wel dat die twee kinderen, zijn vrij snel weggehaald, en weggebracht naar mensen verderop uit Amsterdam waar precies weet ik niet.

00:57:07.26

[image: 03:54:46.09]

IV Weet u misschien hoe ze heette?

AGE Nee, geen idee, geen idee ik was natuurlijk geen vrouw he. Die de namen wist, hooguit dat je wel eens zei van meneer Prins omdat je wist dat Sina Prins. Op op die manier. Maar in de Weesperstraat wist ik het wel altijd goed, omdat daar eh prachtige geschilderde namen op ramen stonden. Elektriciteitwinkel de winkel van visboer, de visboer is teruggekomen, de mensen van de elektriciteitwinkel zijn teruggekomen. Waren mensen bij die, ik heb ze zien binnen rijden, op vrachtwagens kwamen ze de Weesperstraat in. En dr waren ook experimenten gedaan, maar daar is vrijveel mensen zijn daar van teruggekeerd.

00:58:02.16

[image: 03:55:38.21]

AGE Ik weet zelfs dat Ton Manders, die later zo beroemd is geworden op een dak bivakkeerde. Twee huizen van de hoek aan de andere kant van de Weesperstraat, op de hoek had je een heel groot café. En daar twee huizen na, en bivakkeerde op het dak. Terwijl zijn broer, die daar vlakbij woonde. Voor Duitsers optrad, Cees Manders. Ja al die dingen weet ik. Ik weet ook van de diamantbeurs.

IV Wat weet u daar van?

AGE Ja daar zaten allemaal Joden, en daar zaten Joodse meisjes in opleiding 16, 17, 18 jaar waarschijnlijk. En vrouwen die slijpten, die slepen diamanten en ik heb daar ook wel gezien dat daar Nederlanders, waarschijnlijk Nederlanders in iedergeval mensen in burgerkleding

00:59:04.09

[image: 03:56:38.04]

AGE en met gleufhoeden op die gingen daar naar binnen en kwamen met mannen naar buiten. Soms een stuk of vier mannen kwamen ze mee naar buiten. Ken je zo die hoek waar die diamantbeurs is? Richting brandweer achterkant Care, aah er is zoveel gebeurd, en weet je als ik het zo vertel dan dan dat heb ik wel in het begin gezegd dan zijn er gaten omdat ik ook wel met mensen op reis ben gegaan, zogenaamd was ik dan zwangere vrouw ofzo. Was ik met een man ofzo en die bracht ik dan naar het Zuiden van Nederland en die ging dan weg, en die werd opgehaald en misschien ergens ondergebracht maar voor hetzelfde geld heb ik ook Duitsers weggebracht ergens op de Amstel.

01:00:06.18

[image: 03:57:37.24]

AGE Huilende Duitsers die bij ons voor de deur stonden, die gedeserteerd waren en heel erg bang waren. Die brachten we dan op de Amstel. Dat deed ik allemaal, ik deed het allemaal zonder enige schroom. Ik moet of angst gedood zijn geweest, of ik besepte absoluut niet hoe eng dat allemaal was. Want ik ging in spertijd de straat op. Liep door de Weesperstraat, ik heb daar wel met vrienden gelopen met onder andere mensen gelopen van Kauferen, dat we daar gewoon een een mensen in een opgerold kleed, daar struikelden we over in in het donker. Ja zo'n onderduiker dood ging ja wat moest je ermee? Ik weet niet, ze hebben dr ook nog een keertje een heleboel in een kerk geloof ik neergelegd.

01:01:03.16

[image: 03:58:32.16]

AGE Maar dat weet ik allemaal niet goed, daar kan ik niet over vertellen. Maar dat heb ik.

IV Bent u ooit op zonde (...) geweest bij de vrouw en die man die een tweeling kregen ?

AGE Nee, nee

IV Hoe wist u dat ze daar waren?

AGE Nou dat wist ik. Ik wist ten eerste dat daar spullen naar toe gingen. En ik weet ook nog dat de vrouwen zeiden van hoe moet dat nou zo en zo dat weet ik en later weet ik ook dat er mensen naar boven gingen om daar taken uit te voeren, maar ja ik was toch maar een snotaapje natuurlijk. Dus euh daar hebben ze me niet verder over ingelicht, ik heb het dus ook niet met eigen ogen gezien.

IV Allemaal op nummer negenenveertig?

AGE Ja, daar speelde het zich af. Als het tenminste negenenveertig was. Ik denk dat het ik denk dat op zevenenveertig een soeterijn hadden en negenenveertig een woonhuis.

IV Hoe heette de straat?

AGE De nieuwe achtergracht, recht tegenover de Joodse invalide.

01:02:07.17

[image: 03:59:34.02]

AGE Eh en later zie je daar dan ook de bevrijders binnenkomen.

IV Hoe komen die?

AGE Die komen ook van het Amstelstation, kwamen ze hop richting Weesperplein en hop daar kwamen ze met de tanks. En toen ben ik weer op sjouw gegaan met Engelse soldaten, en ik sprak weer geen goed buitenlands, maar die bracht ik dan ook weer ergens naar toe. Het heeft misschien gewoon in mijn natuur gezeten. Ik moet wel zeggen dat het me, ondanks dat ik het zo rationeel kan benaderen. Het een grote wond in mijn leven is. Dat hele gebeuren, die vijf jaar oorlog en het hele verhaal de Joden. Het wordt bij mij ook aangewakkerd op het moment dat je dan weer hoort dat ze bijvoorbeeld de Papoea's proberen uit te roeien en eh eh..

01:03:05.15

[image: 04:00:29.18]

AGE Indianen eh en noem het maar op he.

IV Houd nooit op.

AGE Nee. En als ze spreken over etnische zuiveringen, dan word ik ach dan voel ik echt me eigen helemaal niet goed worden. Zuiveringen weet je wel, het is is, het is gewoon elkaar uit moorden.

IV Is er iets wat ik vergeten ben te vragen?

AGE Geen idee, als je nog uren met me praat weet ik nog wel uren wat te vertellen. Maar ik denk dat dit toch compact genomen zo'n beetje het meeste is wat ik echt goed weet. Ik weet nog wel duizend dingen maar, die zijn allemaal hoe je elkaar voorziet van een beetje eten en drinken. Je weet ik wist hoe die mensen moesten lijden, en en ik ik wist dat allemaal.

01:04:00.23

[image: 04:01:22.19]

AGE Maar we hoopten dat ze het haalden. En een hoop hebben het gehaald.

IV Dit was wat u gezien heeft en gehoord.

AGE Ja, echt meegemaakt er midden tussenin. En wat ik eigenlijk ook nog als een soort van vreugd als dit het slot is. Dan gaan ik weer terug naar het Waterlooplein en daar staat een hele grote etenskar, die er vroeger ook stond.

IV Wanneer?

AGE Euuh ik denk dat het 46 is, in aanvang is het nog net zo slecht als in de oorlog. En eh als er dan wel weer eten is enzo dan kom ik op het Waterlooplein en dat is een soort van genoegdoening. Alhoewel het stelt niet veel voor, maar er staat een grote etenskar en daar staat weer net als vroeger: Raffie (...?) eigenlijk klinkt het Italiaans, misschien was het een Italiaanse Jood.

01:05:03.02

[image: 04:02:22.14]

AGE En zijn zuster was echt een zo'n Jiddische mamma. Met haar prachtige haren, en nu stond ze dan daar weer misschien was er wel patatfriet, maar in ieder geval twas een soort van snackkar, en dan had ze hier op dr onderarm grote tatoeage weetjewel letters, eh cijfers! Van het kamp, en ik hoorde er zo zeggen terwijl ik daar zo sta het kan mij niks meer verdomme ik eet alles op tot karbonade aan toe. Dat zei ze en dat troost mij op de een of andere manier. Ah (Mevr. Schudt de hand van de Interviewer).

IV One smalle detail

AGE Ja?

IV Een klein detail. We gaan nog even terug met u wel nemen, naar het moment dat u stond te wachten in een rij voor een.

AGE Banketbakkerij.

01:06:08.24

[image: 04:03:25.16]

IV Waar was die banketbakkerij?

AGE In de Jodenbreestraat.

IV U stond daar in de rij met een

AGE Ster op mn jas.

IV En er was een ruzie?

AGE Ja, de ene vrouw wilde beetje voordringen, zoals dat gebeurd als vrouwen in een rij staan.
Of bij een toonbank.
IV En er was geluid bij?
AGE Ja eh, ja eh mens ga op zij ofzo dat soort woorden. Ja maar ik was eerder. Heel normaal eigenlijk. En dan zegt eh dan zegt die mevrouw van eh en ook zo echt met dr hand 'jij krijgt eerste reis Auschwitz' weet u nog terug te halen, welke datum dat was?

01:07:02.08

[image: 04:04:16.24]

AGE Het was herfst eenenveertig.
IV Waarom weet u dat?
AGE Omdat ik toen was de ster er pas geloof ik. En ik vond het eigenlijk heel gewoon. Toen vond ik het nog niet gevaarlijk, dus ik kan zeggen ik denk dat het zo is. Ik denk dat het herfst eenenveertig is. Want het was ook al koud.
IV Al koud?
AGE Ja
IV Overdag of 's avonds?
AGE overdag op zondag, zondag namiddag, vier of vijf uur.
IV En het woord viel, Auschwitz?
AGE Auschwitz

01:07:55.26

[image: 04:05:08.10]

EINDE